

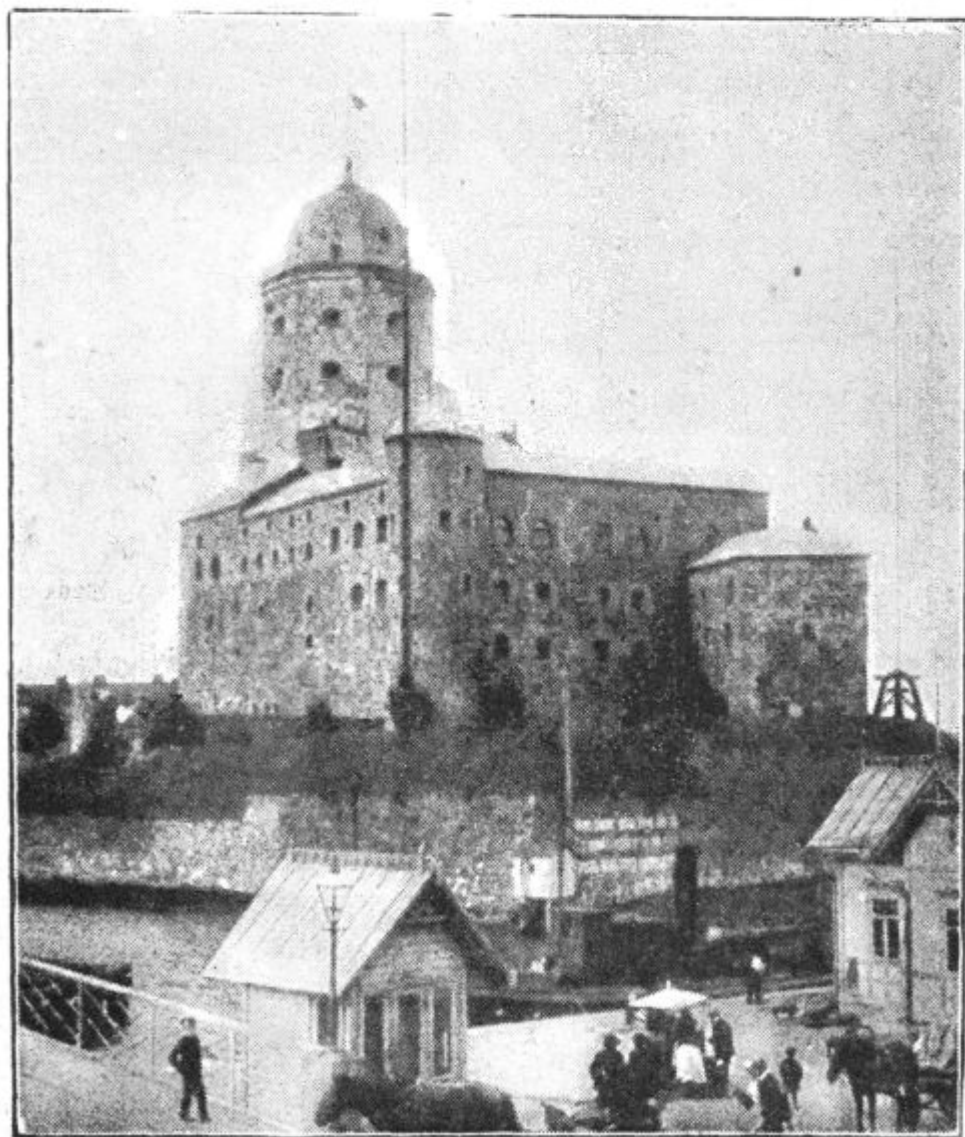
ŽIVLJENJE IN SVET.

Iedenska priloga „Jutra“

Štev 45

V Ljubljani dne 19 novembra 1927

Leto L

P.:

Narodnostni boji v Makedoniji.

II.

Ob času, ko so Bolgari vpeljali v svojo prosvetno politiko novo sredstvo, bombo in nož, je srbski element dosegel več novih uspehov. Carigradski patrijarh se ni mogel več upirati srbskim zahtevam po višjem duhovništvu srbske narodnosti. Višja duhovska mesta so bila namreč doslej privilegij Grkov in so se drago kupovala.

Takrat pa je metropolijo v Prizrenu dobil Srb Dionisije, Bosanec, v Skoplju pa Srb Firmilijan; tako je ugled Srbov zrastel, kajti v obeh srbskih metropolitih je imela siromašna srbska raja krepka zaščitnika.

Nevarnost za bolgarsko stvar je bila vse večja in večja, ker je bilo srbsko napredovanje prirodno, bugaraštvo pa le umetna cvetka, presajena na makedonska tla. Umetna, čeprav se je bila medtem bohotno razvila in se je zlasti v Ohridu, Prilepu in Bitolju krepko vkoreninila.

Treba je bilo hitre pomoči, da bi se ohranili uspehi dosedanje bolgarizacije. L. 1897. je Turčija dovolila Srbom radi vojne z Grško ustanavljati šole v solunskem in bitoljskem okrožju. Ker je bila grška vojna kmalu končana, Turčija, kajpak ni držala besede in je delala srbskemu šolstvu take zapreke, da se je le težko kje posrečilo otvoriti srbske šole.

Bolgarom pa je bilo srbskih uspehov dosti ter so posegli po nasilju, hoteli ustaviti srbsko napredovanje. L. 1897. so ustanovili v Solunu »Društvo za ubijanje Srbov«. Društvo, ki je bilo tajno, je našlo toliko razumevanja v Bolgariji, da je vse hvalilo srečno idejo in slavilo iniciatorja. Zaradi te slave je med društveniki nastal krvav pokol. Društvo je bilo izdano, ko se je eden izmed ustanoviteljev rešil ranjen v Srbijo, izdal vse in plačal svojo izdajo z življenjem, ko se je pozneje zopet vrnil v Solun.

Društvo pa je kljub temu šlo na delo in prosvetna politika v Makedoniji je zaznamovala prve svoje žrtve. Padli so pod puškami prvih bolgarskih komitov številni srbski učitelji svečeniki in kmetje, ki so kot oskrbniki šol jamčili za red v šoli. Ako ni bilo jamstva, se šola ni mogla otvoriti, zato so komitaši

ubijali tudi kmete, oskrbnike srbskih šol.

Bolgarska propaganda je kljub temu izgubljala teren, zato se je bolgarska vlada vzporedno z nasilno komitaško akcijo skušala sporazumeti s Srbijo. Ker pa so Srbi vztrajali na stališču, da je njih narodna sfera vsa Stara Srbija do Velesa in Kočan ter ves desni breg Vardara, bolgarska vlada pa je vsa Makedonijo rek' amirala zase, ni moglo priti do sporazuma in borba za šole in duše se je nadaljevala še brezobzirneje.

Medtem so bili Srbi tako napredovali, da so l. 1903. imeli samo v Makedoniji, brez Stare Srbije 9 srednjih in 70 ljudskih šol z nad 4000 učenci. V Stari Srbiji sami pa je bilo 5 srednjih in 126 ljudskih šol s preko 10.000 učenci, že preden je prvi Srb zasedel metropolitni stol. Kasneje se je to število še znatno povečalo.

L. 1903. pa je prineslo popoln preobrat v Srbiji sami, kar je posebno vplivalo tudi na Srbe v vseh deželah izven Srbije. S poslednjim Obrenovičem je nehala nestalna srbska vnanja politika. Srbija je prenehala biti vazal Avstrije in to je vsem Srbom vlijlo novega poguma. Vseh prejšnjih neuspehov v Stari Srbiji in Makedoniji je bila kriva vlada kralja Milana in Aleksandra Obrenoviča, dasi sta se ministra Novaković in Dinić močno trudila za srbstvo v Turčiji in dosegla lepe uspehe, ki jih pa Vladan Djordjević ni znal niti izkoristiti, niti začetega dela dovršiti.

S preporodom Srbije pod kraljem Petrom Karadjordjevičem se je vse izpremenilo in Bolgari v Makedoniji so to prvi občutili. Pojavijo se prvi srbski komitaši, da z orožjem v roki varujejo svoje pleme pred bolgarskimi komitaši, ki so ubijali srbske prosvetne delavce, učitelje in duhovnike, odličnejše Srbe, preganjali iz srbskih samostanov srbske menihe in jih naseljevali z bolgarskimi. Poleg tega ubijalskega posla pa so bolgarski komitaši imeli nalogo, da izbršejo vsak zgodovinski dokaz o srbstvu v Makedoniji in Stari Srbiji. V teh deželah ni niti ene bolgarske cerkve ali samostana, vse je srbska ustanova. Komitaši so osvojili samostan sv. Bogorodice, zadužbino

kralja Uroša, Lisolaj pri Bitolju, zadržano kralja Radoslava Sepčo, sv. Jovana Bihorskega in mnoge druge.

V teh cerkvah so dosledno iz r. ali prebarvali ali celo izklesali vse srbske napise z imeni njih ustanovnikov srbskih vladarjev. Isto so storili v Ohridu, Madem in Starem Nagoričanu, v Markovem manastiru v Strumi, Dojranu in Serezu, da sofijske katedrale in cerkve v Čustendilu niti ne omenjamo.

Ni brez pomena da je vsa ta cerkvena prosvetna in komitaška akcija bila naperjena prav na kraje najbolj oddaljene od bolgarske državne meje; to početje je bilo uprav. sistem. V vrsto tega nelepega početja spada vstaja leta 1903. v bitoljskem okrožju, ki sta jo dvignila dva srbska renegata Damjan Grujev in Koča Kuršum.

Bolgari so poslali v bitoljski okraj spomadi istega leta vse svoje čete in vse svoje najboljše komitske vojvode. Za vstajo so izbrali Bitolj, ker je najbolj oddaljen od Bolgarije pa bi na ta način niti Turki niti Evropa ne mogli slutiti, da je vstaja delo Bolgarov.

Ta vstaja je bila grda farsa in so od nje največ trpeli kraji, kjer je bilo naj-

manj bugarašev in največ Srbov. Glavna instrukcija, ki so jo dobile čete za ta vstanek je bila, da se čete skrbno ogibljejo bojev, da se stvar zavleče čim dlje, da bi medtem bolgarski tisk izpeljal svojo kampanjo in dokazal, da se v najbolj srbskih krajih dviga mogočna vstaja bolgarskega ljudstva. »Nam ni do tega, da premagamo Turke, nego samo do tega, da oni ne premagajo nas. Za najboljšega vojvodo bo priznan tisti, ki se bo znal ogniti vsakemu boju, ne tisti, ki bo vstopil v boj s Turki.« tako se je glasilo navodilo.

Zveste tej instrukciji so se čete pokazale zdaj tu, z. aj tam, se umikale pred vojsko Šefket-paše, ki je zato požgala v bitoljskem okrožju 36. v kosturskem 19, v ohridskem 34, v lerinskem 7, v kičevskem 10 vasi, a v prilepškem — centru bugaraštva — le 7 hiš.

Bitoljska turška garnizija je bila najmočnejša garnizija v tem delu evropske Turčije; na u peh vstanka ni bilo misliti, ali bolgarski fanatiki so hoteli dokazati, da se je v čisto srbskih krajih narod pobunil in prihitel pod zastave bolgarskih četnikov. Neizmerne množice so bile brez strehe in so tavale po gorah brez zaščite, preganjane in ubijane od turških vojakov, bolgarski komitaši pa so bežali pred turško vojsko in s svojo prisotnostjo povzročali nepotrebno krvoprelitje, požige in uničevanje.

Bolgarsko časopisje je pač zagnalo velik krik; ko pa je nastopil koncem leta 1903, mir v teh krajih in se je zbegani narod vračal gol in bos na svoja pogorišča, je Srbija prva organizirala pomoč v živilih, obleki in denarju za nesrečno ljudstvo. Bolgarski tisk je seveda Srbijo strupeno napadal radi te pomoči bolgarska pomožna akcija pa je popolnoma izostala.

Da napravi konec bolgarskemu nasilju, se je v Beogradu osnoval »Odbor za spasavanje Srbov od tiranije in za zaščito narodnosti« in ta odbor je poslal l. 1904. prve četnike v Južno Srbijo. Med njimi so bili znani junaki Djoka Živković, Lazar Kujundžić in Vojta Tankosić; vsi trije so padli v borbi za srbstvo, slednji nam je najbolj poznan in je poginil šele v borbi proti Avstriji leta 1916.

V teh junakih-idealistih je srbski živelj dobil močno podporo. V kratkem času so srbski komitaši očistili vso Skopsko Črno goro od bolgarskih čet,

LUDVIK KUBA: Srb iz grške Makedonije.

ki se doslej v teh krajih niso več prikazale.

Srbski komitaši so tudi odkrito nastopali v boju proti Turkom in Arnavtom. Tolkli so najboljše turške čete pri Tabanovcu, Petraljici, Pasjaku, Kozjaku, Nagoričanu, Gnalini, Murgašu, Nebregovi, Malešu, Štankloviči, Boljakovcu in Veliki Hoči. Najhujše bitke pa so se vršile okoli Četirca in Čelopeka, kjer so srbski častniki in dijaki — iz teh so bile čete v glavnem sestavljene — pokazali čudeže strategije in unaštva.

Te čete so tudi temeljito očistile Kumanovo in Ovčje polje, kjer je narod najbolj trpel od bolgarskih plačancev ter so v kratkem času vrnile Srbom preko 100 vaš in pod Kumanovim, pri Krivi Palanki, Kočanih, Kratovu, Štipu in Velesu.

Oficijelna Srbija je morala po možnosti ovirati to delovanje ker so Bolgari vedno bolj težili za sprazumom glede Makedonije in iz ozira do Turčije, ki je v carinski vojni Srbije proti Avstriji odprla srbskemu izvozu svoje meje.

Borbe niso potekle brez žrtev na srbski strani, ali vedno so se našli novi idealisti, voljni preliti svojo kri za srbsko stvar.

Poleg vojvod iz Srbije, so padli v teh bojih tudi sledeči vojvode iz Južne Srbije: Djordje Cvetković iz Tetova, Lazar Kujundžić iz Velike Hoče, Nace Janković iz Prilepa, Gruja Stefanović iz Gostivara, Djoka Kumanovac, Manojlo Manasijević iz Gostivara, Marko Veljanović iz Kičeva, Milan Drudarević iz Prilepa, Spira Savić in Spira Nikolić iz Tetova, Pavle Filipović iz Kumanova in mnogo drugih.

Hrabri vojvoda Gligor iz Prilepa je poginil kot žrtev plačanih bolgarskih ubijalcev, a njegov sin kot osvetnik očetov. Vojvode Savatije Milošević, poročnik Živojin Milovanović in učitelj Lazar Kujundžić so poginili od izdaje na Veliki Hoči.

Bili so legendarni junaki, ki jih opeva ona temperamentna komitaška narodna pesem, ki jo poznamo iz Južne Srbije. Padali so junaki, da zaščitijo srbstvo, da dosežejo vsaj mejno črto kakršna je danes, ko ni bilo več mogoče doseči črte Mihajlove in meje srbskih kulturnih spomenikov — zadužbin.

Zaustavili so bolgarsko napredovanje, dokler se ni zaradi izdajstva na Bregalnici in zaradi poraza Bolgarov v svetovni vojni za vse čase ustanovila meja med srbskim in bolgarskim plemenom, ki je obenem naša sedanja državna granica.

La France Immortelle.

P. Guirot:

FRANCIJA IN EVROPSKA OMIKA.

... Ne laskajmo se nihomur, tudi lastni domovini ne, vendar pa mislim, da smem reči brez vsakršnega laskanja: Francija je bila središče in ognjišče evropske civilizacije. Pretirano bi bilo trditi, da je vsekar in v vseh sne-reh stopala na čelu narodov. Prehiteli so jo v raznih dobah Italijani v umetnosti in Angleži v političnih napravah. Mogoče je, da je zdaj pa zdaj bila ta ali ona dežela v Evropi s kakih drugih vidikov naprednejša od Francije, ne da se pa ta'iti, da je Francija vsekar, ko je občutila nazadovanje, znova napela vse svoje sile in se vrgla naprej, da je bila kmalu zopet pred vsemi omikanimi narodi in ne samo to: tudi ideje in civilizacijske naprave, če se lahko tako izrazim, ki so se rodile v drugih deželah, so morale, kadar so se hotele raz-

širiti, postati plodne in splošne, preiti v skupno posest evropske civilizacije, dobiti v Franciji novo obliko in novega duha. Francija je bila vsem idejam tako rekoč druga domovina; odtod so se zaganjale k razvojevanju Evrope. Ni je skoraj velike ideje, ni res velikega prosvetnega načela, ki ni šlo najprej skozi Francijo, preden se je razširilo po ostalem zapadnem svetu.

Tako je bilo zaradi tega, ker utegne biti v francoskem geniju nekaj družilnega, prikupljivega, tako da se širi lažje in učinkovitejše od genija drugih narodov. To je predvsem uspeh našega jezika in vsega našega duha. Morda tudi zaradi tega, ker so naši nravi, naše ideje najbolj popularne in stopajo pred mase v najjasnejši podobi, zato pa prodirajo tako globoko v ljudstvo. Z eno besedo: jasnost, družabnost, prikupljivost so pglavitne lastnosti Francije in njene civilizacije; te lastnosti so ve-

važen pripomoček, da se kateri narod prerije na vodilno mesto evropske civilizacije.

Iz knjige »Histoire de la Civilisation en Europe«.

Anatol France:

FRANCOSKI GENIJ.

Kako čudovit je genij naše domovine! Kako lepa je duša Francije, ki je v minulih stoletjih učila Evropo in svet pravice in resnice. Francija je dežela lepe razumnosti in dobrohotnega mišljenja, domovina pravičnih sodnikov in človekoljubnih filozofov, domovina Turgota, Montesquieua, Voltajreja in Mallesherbesa.

Francija je v Evropi to, kar so bruske v jerbasi sadja: namreč najtinejši, najmilejši in najbolj izbrani sad.

Paul Jonet:

FRANCIJA IN NAPREDEK.

Vera v napredek človeštva je ena izmed idej, ki jih je Francija vcepila človeštvu in ki je stopila med najslabše vzpodbude, kar jih je človeštvo kedaj občutilo . . . Ne pretiravamo, če trdimo, da so ljudje tega stoletja (18. op. prev.) našli v veri v napredek, v veri v bodočnost človeštva vrsto čuvstev, ki jih je moglo dostihmal dati samo verstvo: bila je nadeja in tolažba, zvezda vodnica mnogim duhovom, ki so v njenem duhu nadomestili nebeški paradiz z zemeljskim rajem.

o o o

Ibis:

Morala gospe Kolontajeve. Boljševiška revolucija v ljubezni.

Ali se da rodbina, oziroma žena na poddržaviti? Sovjetska pisateljica Kolontajeva odgovarja: Da! Sovjetska praksa: Ne! Omikano človeštvo: Nikdar!

Sovjetska ambasadorica v Mehiki gospa Aleksandra Kolontajeva je zelo moderna in hkrati jako temperamentna žena. Ali to dvoje prihaja navzkriž ali ne, tega nočemo na tem mestu raziskovati; naši čitatelji, zlasti pa čitateljice, imajo lahko pristo sodbo. Toda v ljubezni je temperament važen činitelj, in ni čuda, če so pojmi te gospe o ljubezni zelo temperamentni. Lahko bi zapisali še več: razuzdani. Toda to je že predsodek. Vse, kar malce diši po morali, je predsodek. In ne kar tako-le, človeški, kakor jih ima vsak človek, tudi gospa Kolontajeva. Gre marveč za buržujski predsodek.

Gospa Kolontajeva je prva leta po boljševiški revoluciji strastno oznanjevala neko zadevo, ki je včasih res vredna, da jo človek strastno zagovarja. Človek brez buržujskih predsodkov. Zadeva se imenuje: svobodna ljubezen. Kakšna bodi žena v nastajajoči dobi svobodne ljubezni je zanimivo, odkritosrčno in pikantno povedala gospa Kolontajeva v svoji noveli »Ljubezen v

treh generacijah«. Bodi nam dovoljeno, da povemo na kratko vsebino:

Ljubezen v prvi generaciji predstavlja Marija Stepanovna Olševič, učenka Leva Tolstega. Veruje v ljubezen do bližnjega, meni, da so za družabno življenje potrebna neka moralna načela, ki so včasih protinaturalna. (Tako vsaj misli gospa avtorica). Ta protinaturalnost se maščuje na Mariji Stepanovni: čeprav žena nekega častnika, se po načelu, da so pravice ljubezni močnejše od zakonskih (bračnih) obveznosti, speča z vaškim zdravnikom. Drži pa se te žene še en predsodek: prizna možu nezvestobo in gre v pustiv.

Njena hči Olga Pergejevna je rojena iz drugega, divjega zakona. Učenka Karla Marksa je, zato je tudi za stopnjo »višje« v pojmovanju ljubezni. Živi z nekim revolucionarjem, in ko ljubimca zapro, stopi v priležništvo z buržujem-inženjerjem. Prvega ljubi duševno, drugega telesno in je čisto zadovoljna sama s seboj. Tako velevalo zakonit gospodarstva in socialnega razvoja. To je ljubezen v drugi generaciji.

Tretji rod predstavlja hči Olge Sergejevne ali vnukinja Tolstojanke Marije Stepanovne. Ime ji je Genija in je učenka Leninova. Prosta je vseh predsodkov. Nič ji ni mar, vse se ji zdi do-

voljeno. Lastni materi vzame ljubimca in živi z njim, posmehujoč se med tem: že malce očeveli ženi. — materi, češ, »življenje je treba uživati, dokler ga moreš.« In res ga uživa. Niti ne ve, kdo je oče otroku, ki ga nosi v sebi. Toda kaj bi z otrokom? Za materinstvo »proletarska« žena, Ljeningova učenka, nima ne časa in ne čuta. Predsodek!

ALEKSANRA KOLONTAJEVA

Taka je tedaj ljubezen v treh generacijah po opisovanju gospe Kolontajeve. Mi, ki smo preveč nazadnjaški, da bi se ogrevali za take nazore, bi mislili, da nam hoče temperamentna gospa ambasadorica pokazati, kakšno naj bi *ne bilo* življenje. Toda ne! Tretja generacija pomeni dokončen obračun s preteklostjo, pomeni novo ženo in ženskost. Gospa Kolontajeva je z mnogimi svojimi somišljeniki vred vneto propagirala po Rusiji svoje nazore. In še kako goreče jih je oznanjevala! Po pravici smemo tedaj sklepati, da je zadeva mišljena jako resno. Gospa Kolontajeva je ena redkih boljševiških žena,

čijih ime se je razneslo po Evropi. Vsekakor so njeni nazori o svobodni ljubezni tako svobodni, da — niso kar nič več svobodni.

Denimo, da ta paradoks ni predsodek. Z boljševiškega vidika so nazori le odraz nekih snovnih, gospodarskih in socijalnih sil. Nam se zdi, da so nazori gospe Kolontajeve prav tako odraz takih sil, ali da povemo naravnost: izvirajo iz neke fiziološke funkcije. To se pravi, da svoboda, s katero ga. Kolontajeva razlaga svojo svobodno ljubezen, prav za prav ni svoboda, marveč je zgolj neka temna podrejenost, ki je stara kakor človeški rod. Da, še neprimerno starejša: v vsej »svobodni« prirodi organskih bitij obstoji enaka nesvoboda. Zaradi tega ni povedala ga. Kolontajeva z Ljeningovo učenko Genijo prav nič novega. Takih-le Genij ima zgodovina pod raznimi imeni vse polno; še več, neprimerno več pa je brezimnih. Danes, nekoč, v vseh časih, pri vseh narodih. Za tako ženo ni treba Ljeningovih nauk in ne boljševiške revolucije. Ona je v vseh družabnih slojih in bo tudi še dalje ostala. Srečujemo jo v pragozdih, kjer ljudje žive v spolni promiskuiteti in v »najvišjih« krogih, v meščanskih zabaviščih in v predmestnih beznicah. »Genija« je brezčasoven pojav. Ona je zdaj Mesalina, zdaj Lulu v Wedekindovih dramah; skratka: to je poslednja, najprimitivnejša lestevica ženstva. Najsi se to zagovarja tako ali drugače, prostitutka Sonja v Dostojevskega »Zločinu in kazni« je nasproti nji vzor-žena. Zakaj večino prostitutk poženejo na dno življenja nepravične socialne razmere, »Geniji« pa narekujejo »svobodno ljubezen« neki telesni organi, ki jih ne bomo omenjali. Skratka: fiziologija, kakor pri čredi na paši.

Lahko, da je v našem oporekanju predsodek, a zdi se nam, da kulturni napredek ni mogoč, če ne stremimo po pravi, resnični svobodni, ki obstoji v tem, da smo kolikor le moči gospodarji svojih rodnih organov in poveljniki naravnih nagonov. V pojmovanju ge. Kolontajeve vidimo *globoko ponižanje žene*. Ideal, ki so ga odkrili v ženi pesniki, trubadurski ideal in religiozno - marijanski kult žene, ki ga je — ne na škodo resničnih smotrov človeškega napredka — upeljalo krščanstvo, sta tu poteptana v blato in osramočena. Žena je samo fiziološko bitje, ki si lahko prosto izbira drugi pol svojega izživetja. Toda ta

prostost je sporna: kje je dano jamstvo, da ji ne bo moški vsilil svoje volje? Od tega, da ženska smatra svoj odnos nasproti moškemu le za fiziološko zadevo, je samo en korak do zaslužjenja žene. Kjer ni nravnih idealov, kjer se gleda na žensko le kot na seksualno bitje, ni pogojev za pravo žensko osamosvojitve. Brez svobodne, nravne žene ni kulturnega napredka, kakor ga ni brez zdrave, z dolžnostmi in s čuvstvi trdno združene rodbine.

Buržujski predsodki so lahko minljivi domisleki, razvade in z »idejami« zakrinkane koristi, ne more pa biti predsodek nekega prav za prav pozno nastalega družabnega razreda velika moralna ideja. Ideja o premagovanju človeških nagonov s silo misli, o požlahtnenju spolnih odnosov, o ljubezenski odgovornosti, o rodbinskih obveznostih, o čistosti, o strogem enoženstvu. Razvoj te moralne ideje sega v tisočletja. Največji umovi raznih časov, narodov in kultur so zastavili besedo za njo. Ali bodi ta ideja, ki je brez dvoma pripomogla k razvoju kultur in civilizacij, nadomeščena z razuzdanostjo nagonov, kakor se pojavlja na nekih primitivnih razvojnih stopnjah?

Ideja o poduhovljenem, s plemenitimi čuvstvi očiščenem odnosu enega moškega z eno žensko (cerkveni blagoslov) so tu le postranska, nevažna zadeva, je tako brezrazredna in večna kakor ideja o ljubezni do bližnjega. Visokega nravnega vzora enoženstva ne more zanikati ne današnja kriza zakonov (brakov), ki jo povzroča preveč razvnetja potreba po luksuzu in ugodju, ne dejstvo, da je »seksualna promiskuiteta« (spolno mešanje) še vedno razširjena v sodobni družbi. Ta ideja in vzor sta svetilnika v daljno minulo in še v daljnjšo prihodnost. Ne moremo si misliti omikane, napredne človeške družbe brez smotrenega omejevanja spolnega nagona v korist duševni in srčni kulturi. Verujemo celo v še strožje nadzorovanje, zlasti s tako zvanе evgenične strani.

Od ruskega boljševizma bi se nadejali, da bo postavil prebujenim masam pred oči vzor močne, čiste duševno velike žene. Proletarske žene, rojene v pomanjkanju, izbičane in ojebljene v življenjskih bojih! Toda ne! Gospa Kolontajeva je ob pritrjevanju vseh boljševiških voditeljev in mislecev predstavila v Ljeningovi učenci Geniji pro-

palo buržujsko ali metreso z dvora Louisa XIV. Njeno Genijo — vzor ženo proletarske Rusije — srečujemo v zvesti sliki »buržujskega« razvrata — v romanu Victorja Margueritta »La garçone«. Zato pa bi bili lahko našli tip proletarske žene pri »buržujskem« Zolaju, pri Gervaiseu, v »Ubijaču«. Proletarec pa k sreči nima čuta za Genijino ljubezensko »modrovanje«. Morda so take razvratnice le med lumpenproletariatom; iz socialnih vzrokov propalih prostitutk ne štejemo med nje. Nič nas ne moti, da ne bi spoštovali njih prikritega trpljenja.

Zdaj ob desetletnici boljševizma v Rusiji se spominjamo boljševizma, ki so ga hoteli uvesti tudi v Ljubezen. Spominjamo se gospe Kolontajeve in njene Genije. In če vemo, kako so se sami boljševiški voditelji nekaj let pozneje postavili zoper praktične sadove svojih nazorov o ljubezenski moralni, če vemo, kakšno gnjubo je povzročila praksa žen kakor so Genije med rusko komunistično in nekomunistično mladino, ki so ji taka gesla na moč prijala, tedaj spoznamo nov »Nep« boljševiške revolucije:

Komunizem je bil potolčen v trenutku, ko je hotel komunistirati rodbino ali socializirati ženo.

Ne tatimo, da je v boljševiških stremljenjih po svobodni ljubezni brez strogo določenih obveznosti doslednost. Da, če ni lastninske pravice, tudi ni treba trdnega zakona in tudi rodbina je last družbe in države. Rodbina ni več individualna zadeva, marveč javno podjetje, socialno fiziološka oblika za razmnoževanje človeškega rodu. Nič več. Stroj kakor vse drugo. In vsi stroji in vsi produktivni viri so državna last!

Socializacija rodbine pa pomeni nujno *socializacijo žene*. Ženskost se izgublja, ker je »individualistična« in tudi materinstvo nima več tistega pomena, ki ga ima v meščanski družbi. V resnici so se mnogi boljševiški »misleci« že pečali z načrtom, da upeljejo državne zavode za vzgojo otrok in da počasi sploh odpravijo zasebno vzgojo, kakor nekoč Spartanci. Ta v revolucionjski vročici porojeni načrti so kmalu opustili, kakor so bili opustili toliko neizvedljivih zasnov. V rodbinskem življenju so morali dati široko koncesijo »buržujski vzgoji« in »kapitalistični mentaliteti« širših slojev ruskega ljudstva, vendar mnogi še danes trdovrat-

no vztrajajo pri paradizu, ki ga je bila oznanila gospa Kolontajeva v »Geniji, Ljeningovi učenki«. Prevdarnejši ljudje, med njimi prosvetni komisar Lunačarski in Ljeningova vdova Krupskaja, so se po sadovih blaznega razdejanja rodbinske npravnosti izjavili zoper spolno razuzdanost, zoper čisto fiziološko promatranje ljubezni, in danes ima Rusija že svoje bračno pravo in komunisti vzpostavljajo »zastarele« moralne nazore.

Poizkus, da bi se rodbini ugrabila njena npravna vzvišenost in da bi se iz nje ustvaril socialen stroj za sovjetske namene, se je docela izjalovil. Njegove

ostudne črepinje hirajo v bolnicah in v veneroloških oddelkih ali kako drugače obkokujejo svojo usodo. Velja še vedno to, kar je zdravega in — čistega.

Komunizem v boljševiski obliki ni bil tedaj premagan samo na socialno-gospodarskem polju, ampak tudi na področju spolnih vprašanj in morale. Iz te revolucije je izšla zmogovita žena — ne žena sužnja samega sebe in moških, ne žena, ki na njo gledaš zaradi »fiziologije«, temveč žena - karakter, žena - ljubica, žena - mati, žena - vzor. Kolontajevljine »Genije« premaguje i buržuazija, a še lažje jih utegne premagati svoboden, zdrav proletarijat.

.....
I. Babel:

Sol.

*Deset let je, kar je zavihrala
čez neskončne ruske stepe rdeča
pošast meščanske vojne. Tukaj
ima čitatelj drobno solzo iz
postoka solza in krvi. Pisatelj je
boljševik.*

Dragi tovariš urednik! Opisati Vam kanim postopanje brezvestnih žensk, ki so nam na moč škodljive. Upam, da vi drugi, ki se klatite po civilni fronti in ki ste o nji že marsikaj zabeležili, niste izpustili stare postaje Tastova, ki je precej daleč v svetu, v neki državi, v nekem neznanem kraju; jaz sem bil, kaj-pa ondukaj in pil doma varjeno pivo; pomočil sem brke vanj, toda v ustih mi ni prav nič ostalo.

O onem-le letnem času bi se dalo marsikaj povedati, toda saj veste, — nismo še vsej gosposki nesnagi kos, kakor se govori v našem preprostem ambijentu. Zato vam opišem samo to, kar sem bil videl na lastne oči.

Pred sedmimi dnevi je bila lepa in mirna noč. Naš vlak, ki je bil poln vojakov konjiške divizije, se je bil nenadoma ustavil. Vse nas je navdajalo hrepenenje žrtvovati kar največ za skupno stvar. Namenjeni smo bili v Berdičev. Opazili smo, da se naš vlak ne pripravlja na odhod in da se naš Gaveljka nič ne šali. Vojaki so jeli že godrnjati, češ zakaj neki stojimo toliko časa? Zares, to čakanje za skupno stvar je bilo neizmerno dolgo, ker so se malharji, med katerimi je bilo mnogo žensk, prav nesramno vedli nasproti železniškim oblastim. Brez vsakršnega strahu

so prijemali za ročaje pri vagonih, tekali po železnih strelah, motili kjer so le mogli, premetavali, kar se je dalo. Vsak je nosil v rokah navadno vrečo soli, ki je večasi tehtala celih pet pudov. Ali zmagoslavje vrečarskega kapitala vendar le ni trajalo dolgo. Inicijativnost vojakov, ki so zlezli iz vagonov, je omogočila zaničevani železniški oblasti, da je prosto zadihala. Ostale so zgolj ženske s svojimi culami. Ker so se vojakom smilile, so nekatere pustili v živinski vagon. Tudi v naš vagon druge čete sta vstopili dve deklici. A po prvem zvonjenju se nam je približala na videz spodobna žena z otrokom v naročju.

— Dovolite, blagorodni kozaki, da vstopim. Že vso vojno trpim po postajah z dojenčkom v naročju. Rada bi bila videla svojega moža, pa ne smem vstopiti v vlak. Mar menite, blagorodni kozaki, da sem to zaslužila?

— Čujte, draga žena — sem ji dejal — tako bo, kakor četa odloči.

In obrnivši se k četi sem jel dokazovati, da bi spodobna žena rada obiskala svojega moža in da ima otroka s seboj. Naj torej sklenejo, ali se ji dovoli vstop ali ne?

— Pusti jo, naj vstopi! — so zavpili fantje. Z nami se ji ne bo več zahotelo moža.

— Ne, — sem rekel dečkom dokaj vlijudno. — Globoko vas pozdravljam četa, toda čudim se, da tako uprizano govorite. Spomnite se, o četa, svele mladosti. Tudi vi ste nekoč bili otroci

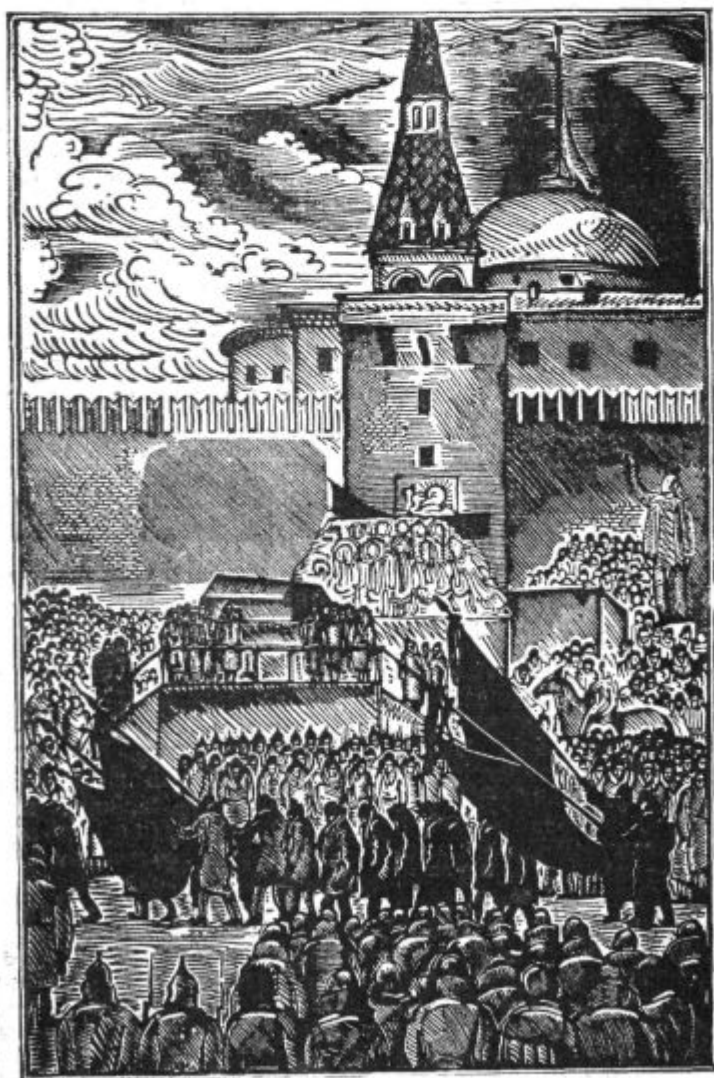
v naročju svojih mater, da ni lepo, da tako govorite.

Nato so se kozaki posvetovali med seboj in so rekli, da ima Balmašjov (namreč jaz) prav. Dovolili so ženi, da je vstopila v voz. Prišla je in se zahvalila. Moja resnica jih je tolikani prevzela, da so tekmovali med seboj, kdo ji bo preje ponudil kako uslugo.

— Sedite, žena, sedite tia-le v kot in pobožajte svoje dete, kakor je materinska navada. Nihče se vas ne bo dotaknil v tem le koticu. Z neomadeževanim devištvom pridete k svojemu možu. Pričakujemo od vas sinov, ki sto-

pijo na naše mesto, zakaj starci se starajo in mladine je dandanašnji premalo. Eh, mi smo videli in doživeli marsikaj slabega; lakoto in mraz, da nikoli tako. Le mirno sedite, žena, in bodite brez strahu. — Tako so pravili naši dečki.

Po tretjem udarcu zvona je vlak odrinil. Prekrasna mesečna noč se je razgrnila preko nas kakor šotor. In v šotoru so bile daljnje zvezde. In vojaki so se spominjali kubanskih noči in zelenih zvezda. In misli so poletavale liki ptiči. Kolesa so ropotala brez nehania.

LJENINOV pogreb (lesorez).

Potem, ko je bila minila noč in so rdeči bobni oznanili jutro, so stopili kozaki k meni. Videč, da ne spim, so me jeli nadlegovati.

— Balmašjov, — so pravili — zakaj si tako prokleta žalosten in ne spiš?

— Globoko vas pozdravljam, vojaki, in vas prosim, da mi malo oprostite: dovoljite mi le, da izpregovorim nekaj besed s to-le meščanko!

Drgetaje po vsem telesu sem vstal z ležišča, odkoder je bežal spanec, kakor beži volk pred tolpo ludih psov. Približal sem se k nji, ji vzel iz naročja dete, strgal z njega povoje in cunjete ter našel pod njimi dobršen pud soli.

— Glejte tovariši, kako zanimivo dete! Ne sesa, ne moči krilca in ne dram! z jokom spečih ljudi!

— Oprostite, dragi kozaki — me je prestregla žena zelo hladnokrvno. — Nisem vas hotela opehariti, ali moja nesreča...

— Balmašjov ti bo odpustil tvojo nesrečo, sem — odgovoril ženi. — Balmašjeva ne stane drago, proda kakor je kupil. Toda vprašaj kozake, meščanska žena, ki so te dvignili kot mater — delavko naše sovietske Republike! Vprašaj ti-le deklici, ki zdaj jokata, ker sta morali prebiti noč z nami! Vprašaj naše žene v rodovitnem Kubanu, ki tratio ženske moči brez mož, kateri onečaščajo dekleta, ki jim pridejo na pot. Tebe niso oskrumili, čeprav bi prav tebe bilo treba, ti hinkavka! Poglej Rusijo, ki je vsa strta od bolesti...

In ona meni:

— Izgubila sem svojo sol; ne bojim se resnice. Vi ne mislite na Rusijo, vi varujete žida Lienina in Trockega!

— Zdaj ni besede o židih, ti škodljiva meščanka, ti! Tu so židje brez pomena. O Lieninu ne govorim, ali Trockij je zavržen sin tambovskega guber-

atorja in si je pridobil lepih zaslug za delavski stan, čeprav je sam drugega stanu. Kot kaznenca sta nas oba potegnili ven na pot svobodnega življenja. Vi, umazana meščanka ste večja revolucionarka nego tisti beli general, ki nam z golo sabljo žuga tam na dragocenem konju! Tistega generala vsaj vidimo z vseh strani in delavec samo misli in sanjari, kako bi ga bil pahnil s konja in potepal. Ali vas, meščanka, ne vidimo in ne vaših zanimivih otrok, ki nočejo kruha in ne opravljajo potrebe. Vas se ne vidi, ker ste kakor bolha. Grizete, grizete, grizete...

In jaz da vam povem resnico, sem bil vrzel tisto meščanko iz drvečega vlaka, da se je zvalila po nasipu. A ni se ji pripetilo nič zlega. Bila je zajetna baba, pa je obsedela na mestu in brž odšla z vihrajočimi krili naprej po svoji podli poti. Ko sem videl to nepoškodovano ženo in neizmerno Rusijo okoli nje in kmečka polja brez klasia in zaničevane tovariše, ki gredo na fronto in ki se izmed njih redko kdo vrne, sem hotel skočiti iz vagona in dokončati samega sebe in njo. Pa sem se smilil kozakom in so mi rekli:

— Daj io s puško!

Snel sem s stene svojo zvešto puško in zhrisal sramoto z obličja Zemlje-Delavke in Republike.

In mi, vojaki, druge čete, prisegamo pred vami, dragi tovariš urédnik, in tudi pred vami, dragi tovariši iz uredništva, da bomo brez usmiljenja poštopali tako z vsemi izdajalci, ki nas vlečejo v pogubo, ki se na vso moč trudijo, da bi reka obrnila svoj tok in ki bi radi pokrili Rusijo z mrtveci in kužnimi žilščji.

Za vse vojake druge čete

Nikita Balmašjov, vojak revolucije.

Prevel R. P.

VILA NA RIVIJERI.

Pod sinjim nebom Rivijere, ki mu ne more niti praznik mrtvih vzeti zmagovite veselosti, med večnim cvetjem canneške obale, je ondan odšla v še daljše izgnanstvo — v neznan svet onostranstva — princesa Vera Črnogorska, sestrična jugoslovenskega kralja.

Vedno zavita v črno obleko, skromna in žalostna je bivala več ko deset let s svojo sestro v majhni vili Les Liserons na rtu

d' Antibes. Vsi v tem kraju so znali, kakšni samotarki sta princesi Vera in Kšenija, sestri italijanske kraljice. Semkaj sta prispeli med vojno, ko so njuni materi, kraljici Mileni zdravniki priporočili blaženo podnebje v Côte d' Azur. Tu je Milena umrla l. 1923, dve leti po smrti bivšega kralja Nikite, ponosnega vladarja z janičarskim obličjem, ki je — kakor Homerjevi kralji — poznal vse svoje podložnike po njih imenih. In ko je neki inozemski časnikar v razgovoru z Nikito pripomnil, da Črna gora nima ničesar

za izvoz čez mejo, je črnogorski kraj popolno odvrnil: »Pozabili ste moje hčeri.«

Razen Jelene, italijanske kraljice, se je omožila v tujino princesa Milica, soproga ruskega velikega kneza Petra. Tudi ona biva s svojim možem v Cannesu. Princ Danilo se je nastanil na rtu Martin. Okoli Milice in Petra se zbira cela kolonija Rusov; nekdanje carske dvorne dame, ki so še vedno oblečene v žalne obleke, zvesti mušički-sluge ki spominjajo na romane I Turgenjeva, aristokrati ki živijo od podučevanja jezikov ali od neštetih drobnih po-llicev.

Ob nedeljah prihajajo po navadi vsi ti ljudje v vilo Les Lisérons, dokaj vsakdanje, preprosto opremljeno poslopje. Na poti k vili si češče sreča: al melanholične ruske in črnogorske obraze. Princese so rade prepevale pesmu svojega očeta kralja Nikole, ki jih je uglasbil njihov brat princ Mirko. Le-ta je umrl med vojno kot ujetnik na Dunaju. Njegov dvajsetletni sin je pravkar začel študirati v Parizu.

Ta vila je poslednji ostanek nekdanjega dvora, toda o običajnem ceremonijetu ni niti sledu več. Samo stari služabnik, ki je še ostal izza prošlih dni, postane vesel, če ga kdo nagovori »dvorni minister Njihovih Visokosti«. V kraju, kjer je priroda toli blažena, kjer se razprostira mednarodni paradiž vsega slastnega in lepega, so si ti izgnanci ustanovili čisto poseben svet, ki ga naseljujejo žive slike nekdanjih časov. Jedva deset let je minilo in že so nekdanje Visokosti samo senca.

Eno izmed teh dam v črnem je zdaj uroda odpoklicala z zaprašenih cest na rtu d' Antibes v kraje večnega miru. Neznatno damo, o kateri niti Američani ki vse iztakujejo, niso vedeli, da je hčerka in sestra kronanih glav. Na njen pogreb v pravoslavni cerkvi v Cannesu so prišli ruski begunci z vseh koncev Rivijere. Zopet je utonila v večnost senca za vedno minulih časov.

«L' Europe centrale.»

A. G.:

Drobne zgodbe iz življenja velikega mojstra.

In memoriam † Ivana Franke.

Pokojni Ivan Franke je imel svoje posebnosti kakor vsaka izrazita osebnost. Njegova najboljša značilna lastnost pa je bila skromnost ter sovražstvo do osebnega kulta in vsega, kar je z njim v zvezi. Kot dosleden demokrat ni nikdar gledal na zunaniost in je sodil človeka le po njegovi notranosti.

Strogo je pazil na red, ki ga dobre gospodinje z vzdihli ogorčenja in resignacije smatrajo za nered, ker ne vedo, da je tudi v takem neredu prav za prav individualen sistem, saj lahko lastnik v najboljši zmedenem kupu z gotovostjo najde najmanjšo beležko.

Kadar so ženske pri pospravljanju umetnikove sobe in atelieja lepo zložile njegove zaniske risbe, slike in drugo, ki je bilo tako dragoceno, ni mogel Franke ničesar več najti in bil je ogenj v strehi. Še nad svojo gospo soprogo Heleno, ki jo je imel vedno nad vse rad, je ob takih prilikah zarentačil.

Gospa Helena in njen temperamentni drug-sta bila idealen par v najčistejšem pomenu besede. Čeprav je bil deset let vdovec, se je svoje žene vsak dan neštetokrat spomnil tako doma, kakor v priateljski družbi. Če ne drugega, je pripovedovaje svoje bogate spo-

mine omenil vsaj to, da mu je bila žena takrat že prejšnji večer povedala, kakšno vreme bo imel na potu. In gospa Helena je bila, kaj pa, vsa obupana, ker je imela moža brez najmanjšega smisla za red, namreč za tisti red, kakršnega predpisuje dobro gospodinjstvo. Tisto pometanje, čedenje in »biksanie« je on imenoval le »verdammte Bodenkultur«, ker slovenski ni mogel izraziti takega preklicanega negovanja tal. Zato je pa gospodinja s tem večjo vnetostjo šla na delo, kadar ni bilo hišnega očeta doma, da ga ta »prokleta čednost« ni razburjala. Bil je tudi hud nasprotnik preprog in zavese, ki so mu lovile prah in zastirale sonce.

Dokler je živela soproga, gospa Helena, je že še šlo, ali kadar so njegove hčerke začele čediti in delati red, jim je z vso resnobo starega profesorja zapretil, da jih bo razdedinil in ignoriral, ker mu ne dajo miru. Njegov atelje v »Mladiki« je bil vzlic temu brez praška, čeprav je nosil ključ vedno v žepu in ga nikomur ni zaupal. Ko je pa nekoč zasačil hčerko z drugim ključem pri vsakdanjem brisanju, ji je neumljeno naznanil, da je eks-he-re-dirana in jo je ig-no-riral mesec dni... Praviho, da ji

je svoj odlok sporočil celo pismeno, torej uradno. Jezo je šel hladit v kavarno in tam je svojim prijateljem ves srečen pripovedoval, kako je predrzni hčerki pokazal in kako neznanško jo ima rad. Strašno imenitno se mu je zdelo, češ, da uživa v družini tak rešpekt hišnega tirana. No, ob drugi priliki se je z največjim užitkom pustil oviti okrog prsta, kakor rahločutno dete v vlogi bavljava. Konec razburjenja je bil vedno smeh, ker je razpolagal z neizčrpnimi zakladi humorja.

Kako je profesor Franke popravljaj uro.

Huda Franketova strast so bile viržinke. Nihče v Kranju ni imel boljših kakor Sodarijev Korel, ker je bila trafika pri hiši. Bila je tudi najboljša kapljica v kleti in mnogo smisla za humor in umetnost v tej patricijski hiši. Imeli so lepo starinsko uro, ki je na nekoč na žalost družine brez vzroka obstala, kar ne pomeni nič dobrega. Ali umetnik Franke je uro odprl, pihal v njo, jo stresal in sam zase konstatiral, da ura le šepa. Na skrivaj je podložil pod uro žveplenko na pravo stran in ta je zopet tiktakala, repetirala četrtri in ure na dva zvonca, da je bilo veselje. Franke je sprejel za popravilo honorar v najbolj rumenih in priščipnjenih viržinkah. Tajnosti svoje diagnoze ni izdal, češ, da takih stvari ni mogoče laiku razložiti. Sploh je ura tako občutljiva, da bi jo bil najboljši urar za večno pokvaril, če bi mu bila prišla v roke.

Drugo jutro je Sodarijeva dekla pri brisanju prahu vrgla tudi tisto čudodelno žveplenko na tla in ura je kmalu ostala Moral je priti gospod profesor, umetnik na vseh poljih. Zopet je pihal in trkal po uri, na skrivaj pa podstavil žveplenko: »Samo k urariu ne, ker je tako kompliciranega in nežnega organizma.« Popravil jo je imenitno, ura je repetirala po notah. Franke kadil najboljše viržinke, dekla na brisala prah, dokler ni bila žveplenka zopet na tleh i. t. d. Franke, žveplenka, dekla in viržinka.

Profesor Franke in notranjska šunka.

Strog in do skrajnosti objektivni je bil pokojni kot profesor. Naistrožji pa je bil s svojim sinom Mirkom, ki je na realki kot učenec svojega napana vsako uro dobil kratko pohvalo: »Kannst nix, bist ein Esel!«.

Slabo je šlo pri risanju tudi premožnemu fantu z Notranjske. Njegova mama je imela že dosti izkušenj in je tudi profesorju Franketu ponesla dve šunki, čeprav so jo znanci opozorili na nevarnost. Prebrisana mama je zato krenila na stanovanje h gospej Heleni in ji potožila, kako je hudo z otroci. Profesorjevi soprogi se je miho storilo in je lepe gnjati sprejela. Eno je dala takoj kuhat, saj je bila Notraničku pomoč zaradi bližajoče se konference kaj nuina.

Ko se je bil profesor vrnil iz šole, je z navdušenjem pozdravil kapitalno šunko v loncu, potem pa vprašal, koliko tak kolos velja. In pred kratkim še zmage gotova gospa Helena mu je morala priznati resnico. Franke je divje skočil v mapo po šop risb, jih pregrnil na mizo in vročo gnjat iz lonca vrgel na papir; zraven nje pa položil še sirovo. Še kadilo se je od zavitka, ko je dekla v spremstvu nepodkupljivega profesorja nesla na pošto gnjati, naslovljene na Notranisko. Za šunkama je kmalu odpotoval tudi premožni realezec in se ni več vrnil.

Umetnik portretira svoje domače.

Naslikal je podobe Valvazorja, grofa Barba, milijonarja Gorupa in polno drugih imenitnikov, zakaj ne bi torej tudi svoje družine. Tako so računali njegovi in končno se je res vdal. Vsi člani precej številne družine so bili novi

od nog do glave, da bi jih svet lahko občudoval še čez stoletja. Mojstru »maškarada« ni bila všeč. Najpreje je skritiziral obleke, tako da so se pri Franketovih pol leta preoblačili. Potem je škartiral po vrsti vse člane družine, dokler ni ostala samo še mala plavooka hčerka Anica. Mesec dni so ji šivali in pomerjali obleke, ne da bi bili dosegli dopadenje kritičnega papana. Nazadnje jo je vendar naslikal v — starem predpasniku.

Cesarski svetnik.

Šel je v Gastein, slavno kopaljšče, obiskat svojo svakinjo, lastnico hotela, kjer so ostajali nadvoivode in druga aristokratska gospoda. Tem plemenitim ribičem je bilo prav dobro znano ime strokovnjaka Franketa, ki se je tudi svakinja z njim rada pobahala pred svojimi gosti. Ker so se nadejali razvedrila, so radi dovolili, da jim ga gospa predstavi. Vsa žareča ga je pripeljala med nje in z najgloblji dvornim poklonom zagostolela: »Mein Schwager, kaiserlicher Rat«. »Nur Franke!« je zariul in zbežal.

Gost dunajskega župana.

Dr. Lueger ga je spoštoval in sta bila dobra prijatelja. Ker pa Lueger kot samec ni imel lastnega gospodinstva, je prijatelja Franketa po prijetni večerji v rotovžu spravil v prvi hotel na Ringu. Zjutraj se je popularni župan pripeljal pred hotel, da svojega prijatelja, prvega avstrijskega ribiškega strokovnjaka, sam odpelje na mednarodni ribiški kongres. Ali gosta dunajskega župana, svetovno priznane kapacitete in cesarskega svetnika, v hotelu ni nihče poznal. K sreči je v oguljeno pelerino zaviti prišel po monumentalnih stopnicah sam Franke. Bil je dočela neopažen. Kako pa so se vsi navzoči priklonili do tal, ko se je vračal z županom na stanovanje. Zdal ga je pričakovalo osobje z največjim ceremonijelom. Nem je starček šel mimo njih in nem se je takoj vrnil iz svoje sobe s kovčegom, skočil na električno in se odpeljal v hotel, kjer ga ni nihče poznal in se mu nikdo ni klanjal.

Nepoznan v pelerino zaviti.

Najhujši dan v letu je bil za mojstra, kadar je na cesarjev roistni dan moral v cerkev, in največje trpljenje, kadar je moral po vsej Ljubljani na sv. Reš,

Telesa spremljati dijake pri procesiji v uniformi, ves oportan, ves v zlatu. Sram ga je bilo, da ni pogledal ne na levo in ne na desno.

Dobro se je počutil le v svoji pelerini in najbolj je užival, če mu je na poti dal kdo krajecar vbogajme. Večkrat se mu je to pripetilo na deželi, zlasti na vsakdanji poti k svojim ribicam na Studenec. Prvi siromak, ki ga je srečal obdarjeni Franke, je začudeno strmел za zapravljivim tovarišem in obračal med prsti srebrno desetico, ki jo je bil pravkar dobil od »kolege«.

Tak je priromal iz Poljanske doline, svojega kraja v Škofjo Loko k mlademu prijatelju, da se odpočije in se pomenita o starih slikah in mladih slikarjih.

Pod stopnicami ga je prestregel »E-sti varuh hiše, vpokojeni orožniški stražmojster Tone: »E-ga, e-ga, kam pa?« »Gori grem pogledat«. »Kaj še. Ni gospoda doma, gospa je pa nekam šla, ja, v Ljubljano sta se peljala, jih ne bo danos ali pa ves teden ne. Kar sem, bom dal pol frakelina, če imaš denar«. »Vandrovec« je pa mahal po stopnicah dalje. »Ja, sliš's no, ti, kar doli« in Tone je že držal Franketa za pelerino. Tonetovo razburjenje je priklivalo prijateljevo ženo: »Pozdravljeno, gospod cesarski svetnik!« in že ga je pod roko slavnostno peljala v stanovanje. Bivšega orožniškega stražmojstra pa ni bilo več na spregled. Šele pozno zvečer je skočil iz teme pred

gospodarja ves preplašen: »Uf, gospod, pomagajte, če ne, bom ob penziji.«

Nov klobuk.

Gospa Helena je obušavala, tak je bil že možev klobuk. Nič niso pomagale lepe ali grde besede, nič prošnje. Morala mu je skriti do sramote ponošeno »šoto« in obesiti na kliuko čeden nov klobuk. Ne da bi bil opazil, ga je pokrtil in šel v šolo. Tam ga je vrgel na kateder, podpisal razrednico, se začel izprehajati po razredu, ter korigirati »škandalozne« risbe realcev.

Ko so odmolili, je šele pred seboj na katedru opazil nov klobuk in vzrojil: »Falotje, kdo si je pa to dovolil? Tako gori po klobuk!« V razredu se ni zganilo. »Le hitro, če ne...« Tudi nič. »Tako!« in novi klobuk je sfrčal na cesto.

Izjema.

Kadar pa sta se srečala Franke in njegov najstarejši prijatelj Peter Gras-

seili, župan ljubljanski in vrhu tega še vitez tedaj skromnega, ponižnega profesorja ni bilo spoznati. Ponosno se je vzravnal, dostojanstveno korakal mimo svojega prijatelja, ki se je s pretiranim spoštovanjem odkril in se priklonil Franketu. Ta je pa le milostno zamahnil z roko češ: »Je že dobro.«

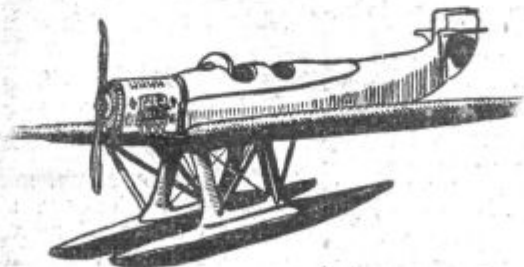
S strahom sem »čudaka« vprašal, odkod to njegovo čudno postopanje. Veselo se je posmehal in dejal: »To je njegova dolžnost. Saj je pet tednov...«

Leteči čolni kot prekoceansko prometno sredstvo.

Lindbergh, ki je premagal zračno razdaljo med novim in starim svetom, je s tem svojim junaškim, a od naklonjene mu usode odvisnim činom sprožil po vsem tehničnem svetu stremljenje po uresničenju ideje o rednem preko-

le nekoliko dobre volje, energičnega duha in neuklonljive sile, pa ti uporni elementi podležejo človeku. Seveda kakor že omenjeno, pride tudi tu nekoliko v poštev naklonjena in nenaklonjena usoda.

Modern tip hidroplana.

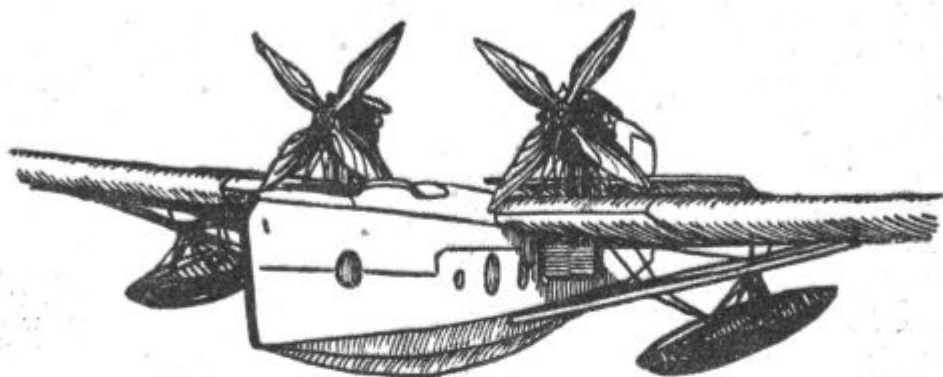
oceanskem zračnem prometu, ideje, ki se je zdela do tedaj še nedotakljiva svetinja moderne tehnike, ideje, katere uresničenje se je zdelo še daleč, daleč pred nami. Elementi, ki se upirajo človeku pri drznem poizkusu, preleteti ocean, so se zdeli do tedaj nepremagljivi. Lindbergh je dokazal, da je treba

Pa naj si je Lindbergh preletel ocean po srečnem naključju ali po lastni zmožnosti, dejstvo je, da je storil prvi in najvažnejši korak na poti k velikemu cilju moderne aeronavtike, vzpostaviti reden zračni promet. Povsod, kjer je aeronavtika nekoliko bolj razvita in dosega moderni napredek, povsod se je

začelo resno misliti glede udeještvo-
nja tega smotra. Na podlagi teorije in
prakse, znanstvenih študij in iznajdlji-
vosti tega ali onega se je sestavilo
mного načrtov za izvedbo rednega
prometa. Razni možje so predložili
svoje načrte, večinoma ogromne teh-
nične naprave. Tako smo imeli tudi že

nosti nastopiti pot čez velike morske
razdalje.

Prevelik optimizem pri pripravih za
polet čez ocean vodi samo do podce-
njevanja težkoč takega poleta in pospe-
ši negativen uspeh in žrtve, za kar ima-
mo do sedaj žal že mnogo dokazov, do-
čim se le pri nekolikem pesimizmu do-

Letalci čoln „Rohrbach-Rocco“

v »Življenju in svetu« priliko seznaniti
se z enim izmed teh načrtov, namreč
z načrtom profesorja Augusta von Pär-
sevala, ki je zasnoval zamisel, zgraditi
ogromne aéroplane, ki bi imeli prostó-
ra za 50 potnikov in bi premerili pot od
Evrope do Amerike v 28. urah. Na po-
letu preko oceana bi jim kot zavetišče
rabile plavajoče postaje, ki bi bile tako
velike, da bi bilo v njih pristanu pro-
stora za dva prekooceanska parnika.

Toda vse te ideje in načrti so ostali
le na papirju, ker so bile za njih izved-
bo potrebne prevelike množine denarja.
Jasno je bilo, da se s takimi poizkusi
na papirju, ugibanji in načrti brez pod-

sežajo mnogo boljši uspehi in omeji,
oziroma onemogoči vsaka žrtev. Zato
je poizkus, preleteti ocean brez prejš-
njih temeljnih in natančnih priprav, ve-
liko tveganje. Tudi je polet preko oce-
ana z navadnim krajinskim aparatom,
ki služi za let preko suhe zemlje in mo-
re pristati in vzleteti le na kopnem, ne-
smisel, ker je kljub vsem varnostnim
in drugim napravam pri morebitnem
prisiljenem pristanku na vodi pogibelj
pilotov in predragih aparatov neizogibi-
na. Za polet čez velike morske razdalje
smemo upoštevati tedaj samo aéroplane
- plavalce, ki morajo biti sposobni
za pristan in vzlet tudi na nemirni ali

„Junkers G.24.“

lage ne bo nikdar dosegel zaželjeni
uspeh. Treba je bilo torej resno pričeti
z delom. In res so se našli nekateri, ki
so zavrgli teoretična izvajanja ter pri-
čeli s praktičnimi poizkusi, da zgrade
letalo, ki bi bilo zmožno brez nevar-

celo razburkani morski gladini in tako
popolnoma odgovarjati svoji nalogi.
Aeroplani - plavalci, imenovani hidro-
plani, se razlikujejo namreč od krajins-
kih aeroplanov v tem, da imajo na-
meščene namesto koles tako zvane

»plavača«, to je nemake čolne, ki vzdrže letalo na površju vode. (Gl. sl. 1.).

Začetek hidroplanov ne sega daleč nazaj v preteklost. Šele v začetku 20. stoletja so se začeli graditi za let na razdalje preko morja izključno hidroplani, ki so kmalu pokazali svoje prednosti, tako da so bile že pred vojno v Nemčiji določene razne tekme le za hidroplane. V svetovni vojni, ki je pripomogla aeronavtiki do hitrega in s'gurnega napredka, so hidroplani za splošno rabo kmalu izpodrinili krajinske aeroplanse. Začeli pa so v tej dobi, in to posebno Angleži in Američani graditi nove aparate, katerih posebnost je ta, da nadomešča plavače aparatov trup sam, ki je pritrjen v obliki pokritega čolna, medtem ko so plavači, nameščeni ob straneh trupa, reducirani na toliko, da služijo le vzdrževanju ravnotežja. Na ta način je omogočeno mnogo lažje manevriranje na vodni gladini, pa tudi v valovih. (Gl. sl. 1.).

Po vojni so se vsi posvetili le razvoju te nove tipe, predvsem seveda zopet Angleži in Američani. Medtem ko se je uporaba hidroplana, to je aeroplana s plavači, omejila le na kratke prekomorske, tudi krajinske polete, se je začel novi »leteči čoln« uveljavljati na daljših, prekooceanskih progah. Poleg Angležev in Američanov pa so se začeli udeleževati na tem polju tudi Nemci. Tvrdko Rohrbach in Dornier imata pri tem največ zasluge, ker sta razvila to novo tipo do one stopnje, pri kateri lahko ustreza vsem nalogam, ki so ji stavljene za siguren prekomorski polet. Ti dve tvrdki sta izdelali aparate, ki se od njih lahko po pravici nadejamo, da bodo izvrševali reden prekooceanski zračni promet.

Najnoveši tak aparat je leteči čoln tvrdke Rohrbach, nazvan »Rocco« (gl. sl. 2.). Njegovi motorji imajo jakost ca. 1400 HP, radi česar lahko doseže ta aeroplan hitrost do 220 km na uro in je zmožen brez pristanka preleteti raz-

daljo 2000 km. V zaprti kabini ima prostora za 10 potnikov z vsjo prilago, dočim oskrbuje vodstvo posadka treh mož. Sploh pa se polaga pri teh aparatih velika važnost na motorje. Pri poletu preko oceana je namreč temeljna zahteva brezhično delovanje pogona. Ne samo, da je pogon zmožen delovati toliko in toliko časa, temveč mora biti prirejen tako da aparat kljub defektu lahko nadaljuje svojo pot. Jasno je tedaj, da pridejo pri prekooceanskih poletih, tudi če so ti izvršeni v etapah, v poštev le taki aparati, ki imajo nameščena za pogon najmanj dva ali več motorjev. Tudi propelerji niso uporabni navadni, to je dvodelni temveč stiridelni. Posebnost tega letala pa je sidro, ki je nameščeno v notranjosti sprednjega dela trupa tako da je ob vsaki priliki na razpolago in se lahko spusti v morje.

Tip letečega čolna.

Nekoliko večja od tega aparata je tipa druge tvrdke, »Dornier - Superwa«, ki pa se v bistvu ne razlikuje od prvca. Se večji od tega pa je aparat tvrdke Junkers, »Junkers G, 24«, ki se razlikuje od imenovanih v tem, da mu služita za pristanek na vodi plavača in ne trup sam (gl. sl. 3.) in da ima tri motorje. Vendar ne smemo dvomiti, da ima veliko prednost pred temi plavači le trup - čoln in da se te tipe Junkersov gotovo ne bodo tako obnesle kakor leteči čolni.

Na podlagi vsega tega lahko mirno sklepamo, da ne bo več dolgo, ko bo med Evropo in Ameriko vzpostavljen reden prekooceanski zračni promet s pomočjo letečih čolnov, ki bodo nudili potnikom udobno, popolnoma varno in hitro vožnjo.

ALKOHOLIZEM IN MADŽARI.

Madžarski pijanci so lahko brez skrbi: v deželi vitezov in Horthyjevih pandurjev se ni bati prohibicije. Ondan je v madžarskem parlamentu prišlo v razpravo vprašanje alkoholizma. Poslanec Alföldy, ki je tudi zdravnik, je v daljšem govoru opozarjal na slabe posledice alkohola in zahteval kar največjo omejitev tega. Naletel pa je na slabo

razumevanje: velika večina vladnih in opozicijskih poslancev je složno nastopila zoper njegova izvajanja. Često so ga prekinjali medklici, n. pr.: »Mi nočemo piti Lismonade!« »Nikdar ne bodo Madžari hodili v lekarno z receptom po četrtinko vina!« Ko pa je omenil, da alkoholizem tudi zmanjšuje število prebivalstva, so vinoljubni domoljubi zagnali krik: »Ne, Trianonska pogodba nas je zmanjšala!«

NA EVROPSKEM SEVERU.

Dolgi so jesenski in zimski večeri. V gorkih sobah, pri mirno zasneženih luči, ko zunaj teži ledena megla ali sneženi veter zavija okoli vogalov, postavljajo naše misli v daljnje neznane dežele. Takrat mislimo tudi na severne pokrajine, odkoder »prihaja zima»: ruske ravnine, finska jezera in gozdove, norveške fjorde, baltiške obale. Redko kdo ve, da prebivajo v teh neprijaznih, hladnih deželah inteligentni, napredni narodi, ki bi nam bili lahko v marsičem učitelji. Mali, a vztrajni in delavni narodi. Skušali bomo vreči skromen reflektor v pokrajine, na čijih obzorju se že pojavlja polarna luč. Pisali bomo o Finski, deželi naprednih mest in bogate lesne industrije, o Norveški, deželi zimskega sporta, o Latviji, vzoru delavnosti malega naroda

Finska, dežela jezer.

Svetovni šampion gosp. Leon STUKELJ, ki je bil povabljen na Finsko in ondi s'ovesno sprejet, je obljubil napisati za »Življenje in svet« članek o finskem sportu in telovadbi ter o svojih osebnih vtisih. Iz obsežnih podatkov o Finski, nje legi, zgodovini in slošnih razmerah, ki nam jih je dal pred tem člankom na razpolago, smo posneli zaradi pomanjkanja prostora le nekatere zanimivosti, ki na bodo vendar razširile pojme o tej deželi. V prihodnih številki bomo razpravljali s podatki o političnih, kulturnih in gospodarskih razmerah Finske.

Zemljepisni položaj.

Finska — Suomi, ali Suomenmaa, je »dežela jezer ali močvirja«. Segra v severni del Vzhodnega morja, ki tvori dva velika zaliva: Botniški in Finski zaliv. Prvi je naravna meja države na zapadu, drugi na jugu. Na severu se dotika Norveške ter sega do Ledenege morja. Na jugozapadu tvori naravno mejo Ladoško jezero na vzhodu pa meji na Rusijo. Obala ob Botniškem zalivu je dolga 490 km in raztrgana z nešteti majhnimi zalivi obala ob Finskem zalivu pa je dolga 370 km. Tudi Finski zaliv ima mnogo majhnih zalivov, od katerih je največji Viborški. Tu je morje široko 50—110 km, globčina pa znaša od 8—20 in 95—110 m. Zaradi majhne množine soli, ki jo vsebuje morje, zamrzne šestokrat Finski zaliv od Leningrada do otkov Hogland, Lem-

basar; vendar se drži led le v ostrih zimah.

Morje je ob finskem obrežju do Björneborga posejano s pečinami, ki tvorijo veliko množino otočkov, šerov imenovanih, različne velikosti in oblike. Ti otočki se raztezajo v ozkem pasu do Hangö, na kotu Finske pa preidejo v dolg arhipel, ki se končuje v Alandske otoke. Med temi otoki in švedsko obalo je samo 75 km odprtega morja Alandski otoki in vobče znatna množina ostalega otočja na jugozapadnem delu Finske spominja na nekdanjo celinsko vez s Švedsko. Vožnja je tukaj kaj malo prijetna in varna.

Značilno je, da Finska nima razen malega obalnega robu ob Botniškem zalivu, nikakih gor. Površina je valovita in skoro v pravilnem ritmu se izmenjavajo žlebovom podobne doline in hribi od zapada proti vzhodu. Skandinavski ledeniki so nanosili sem-le morene ali groblje. Smer ledeniških grobelj je od severo-zapada proti jugo-vzhodu, enaka je tudi smer dolin, napolnjenih z jezeri ter močvirji, tako da se vsa zemlja dozdeva, kakor da bi bila od severa proti jugu razorana. Mnogo je v tej deželi jezer in tekočih voda, ki so ponajveč odtoki teh jezer. Prislovica, da je Finska dežela »tisočerih jezer«, ni pesniški izraz, temveč le deminutivum resničnosti, zakaj število večjih in manjših jezer presega 35.000 in vsa jezerska površina zavzema 45.000 kv. km. Jezerska plošča je na zapadu; to je prava Finska, dežela tisočerih jezer. Na severu je Laplandska. Ob norveški meji leže močvirja, dalje proti vzhodu pa tundra.

Reke imajo mnogo brzic in slapov. najznamenitejši so Imatra slapovi od reke Wonksi. Pogled na nje je veličasten. Z višine 19 m v dolžini 850 m pade vsako sekundo 500.000 litrov vode.

Ob teh slapovih, čijih vodno moč cenijo na 117.000 konjskih sil, gradi sedaj država mogočno elektrarno. 4 in pol km nižje tvori reka manjši slap — Waļmkovski. Struga in obrežje sta tako

7. Tavastland, 8. Kajana in 9. Savolaks. Največja pokrajina je Oesterbotten, najmanjša Aland.

Podnebje.

To je v severnih deželah vrlo važen faktor in zasluži, da ga posebej omenimo.

Finsko zapira pred toplim morjem Skandinavija. Ni pa vendar tako daleč

zbrušeni, da se vidi prastaro kamenje. Na vsaki strani obrežja je speljan park v tistem brezovem in borovem gozdu, ki ga uporabljajo številni letoviščarji za odpočitek. Prav nad slapom stoji krasen hotel Cascade, bivši letni дворец ruskega carja.

Geografično je Finska razdeljena na devet pokrajin in sicer: 1. v pravo Finsko, 2. Aland, 3. Satakunda, 4. Oesterbotten, 5. Nyland, 6. Karelija,

proč od njega, da se ne bi njegov upliv občutil zlasti v jugozapadnem delu ob Finskem in Botniškem zalivu. Za klimatične razmere je važno, da leži Finska desno od islandskega nizkega zračnega tlaka, ker zaradi tega vejejo nad njo zapadni vetrovi, ki so vlažni in dosti topli. Vlažni zapadni vetrovi donšajo padavine in precejšnjo množino toplote.

Glavno mesto Helsingfors ima zategadelj meseca januarja navzlic svoji vi-

soki severni legi le -5.7 stop. C. julija p 17.1 stop. C.

Dalje proč od morja je klima ostrejša in posebno vzhodni deli imajo v temperaturi znatne razlike med zimo in po-

Sneg leži v južni Finski 5 mesecev in v Laplandiji lahko računajo z njim 7 do 9 mesecev.

Splošno vzeto je klima navzlic visoki severni legi dežele mila, zime ne pre-

Na FINSKEM: Jezera pri Kuopiju.

letjem. Mraz ne dosega redko 30 do 40 stop. in traja od srede oktobra do srede maja.

Toplota pa doseže tudi 30 stop. C. Najškodljivejši je gospodarstvu poletni čas, ko pade često v juniju in celo v avgustu temperatura ponoči tako nizko, da nastopi mraz, ki uničuje posevke in vrtove. Te vrste mraz je imel l. 1867. za posledico hudo lakoto.

Sicer pa je poletna toplota toliko da žito neverjetno hitro dozori in na jugu in jugozapadu ob morju uspeva ne le dobro žito, temveč tudi sadje ter se dobe celo hrastovi gozdovi.

Povprečna temperatura v Laplandiji je -15 stop. C v zimi, 13—15 stop. C poleti.

ostre in more se ves zimski čas gojiti sport na prostem. Zrak je suh in čist, radi česar je zima prijetnejša nego v mnogih pokrajinah severne Nemčije.

Kdo so Finci. — Nekaj iz njihove zgodovine.

Finci ali Čudi, uralo-finska veja Mongolov, so prišli v prazgodovinski dobi iz Azije v pokrajine Urala in Volge ter so se naselili tja do Belega morja. Kasneje so jih druga plemena potiskala čedalje bolj na sever, dokler se niso premaknili v sedanje pokrajine. Tu so trčili s Skandinavci. Včasih so si bili dobri sosede, drugekrat sovražniki. L. 1157. je poslal kralj Erih Sveti nad nje prvo križarsko vojno. Njegovi nasledniki so

započeto delo nadaljevali in tako je počasni vsa Finska postala švedska provinca (vojvodstvo). Švedi so upeljali v to deželo krščanstvo in pozneje reformacijo. Za časa ruskega carja Petra Velikega so morali Švedi odstopiti Rusom nekatera finska okrožja. Poslej so Rusi stalno stremeli, da se polaste finskega ozemlja. L. 1808. so zasedli vso Finsko s tedanjim glavnim mestom Abo. Rusi so jim priznali obstoječo avtonomijo, toda glavno mesto je postal Helsingfors. Do nastopa carja Nikolaja II. so jim ostale avtonomne pravice, od l. 1894. naprej pa se je začelo nasilno potujčevanje. Posebno težke dni so preživljali po prvi ruski revoluciji l. 1905.

Ruska revolucija l. 1917. je prinesla Fincem svobodo. Boljševiška vlada jim je takoj priznala nezavisnost, vendar je tudi na Finskem izbruhnila komunistična revolucija. Le-to so zatrle nemške čete. Za vladarja je bil izvoljen nemški princ Friderik Karel. Po antantni zmagi se je položaj obrnil. Dne 21. junija 1919 so socialisti izglasovali republikansko ustavo. Prvi predsednik je bil dr. Kaarlo Juho Stahlberg. Z boljševiško Rusijo je Finska sklenila mir l. 1920. v Dorpatu. Izgovorila si je 10.000 km² veliko ozemlje s Petsamo, po katerem ji je odprta pot na Ledeno morje.

Prebivalstvo.

Na podlagi poslednjega ljudskega štetja iz leta 1920. izkazuje Finska 3.367.000 prebivalcev na površini, veliki 387.670 km². Obljudenost je torej

prav majhna; 8,7 na km. 81% vsoga prebivalstva tvorijo Finci, t. j. 2.850.000, 10,60% ali 341.000 jih govori švedski, Rusov ni niti 5000, Nemcev pa je približno 3400.

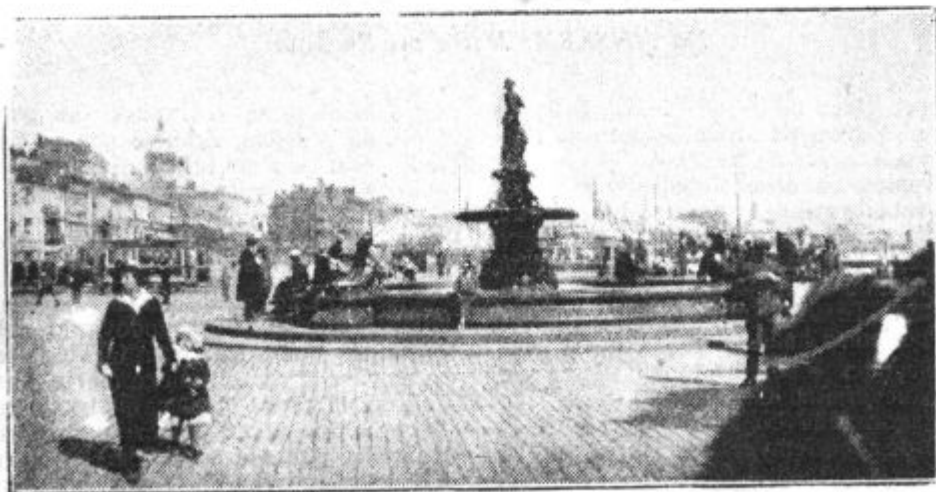
Gostota prebivalcev na km² je nenaka, tu jih je več, ondi manj. Prebivalstvo se deli v dva dela: v Tavaste, v jugozapadnem delu Finske in v Karele, v vzhodnem delu in severu dežele, oz. države.

V zadnjem stoletju je bil porast prebivalstva velik, n. pr.: l. 1815. je štela Finska 1.095.957 duš, l. 1883. že 1.828.300 duš in danes že nad 3 milijone.

Po veri je 98% protestantov in navzlic stoletnemu ruskemu gospodstvu le 2% pravoslavnih. Prav tako so zapustili Švedi globoke sledove v kulturnih, političnih in antropoloških sestavnih prebivalstva. Švedski jezik je bil po Finskem toliko razširjen, da so vsi izobraženi sloji govorili švedski in so še celo svoja rodbinska imena zamenjavali za švedska.

Švedi so še dandanes največji posestniki v deželi, ki zastopajo plemstvo in meščanstvo. V antropološkem tipu prebivalstva je tako viden germanski vpliv, da danes na Finskem z 62% prevladuje dalihokefalija (podolgast obraz) in da Fincev ne moremo več prištevati k Mongolom, temveč k belemu plemenu.

Finci so na splošno vztrajni in žilavi narod. Pri njih opažamo vse dobre lastnosti poljedelskega ljudstva. Spoštujejo zakone ter ljubijo red, visoko cislajo poštenje in svobodo. Te lastno-

Na FINSKEM: Trg v glavnem mestu Helsingfors (ob pristanišču).

sti niso v enaki meri pri vseh Fincih razširjene. Zapadni Fincec je veliko vztrajnejši in trdovratnejši, medtem ko so Finci na vzhodu (imenovani tudi Karelski Finci) gibčnejši, pa manj vztrajni in stanovitni.

Številni Švedi, ki žive poleg Fincev v državi, so se tam naselili že pred 700 leti, ali pa še celo preje. Le-ti so Fincem prinesli zapadno kulturo in reli-

gijo in so vedno veljali v primeri z njimi za višji kulturni sloj. Največ jih je po obalah jugozapadnega dela, po mestih in na Alandskih otokih, katere je Finski dalo Društvo narodov l. 1921. pod pogojem, da jih ne sme utrditi.

Prvotni prebivalci Finske so bili Lapji, ki pa žive sedaj edino še na severu nad 68° severne širine. Lapov je prav malo.

J. Hajšman (Praha):

František Staněk, predstavitelj kmečke Češke.

Kdo ne pozna imena František Staněk? Pred desetimi leti so ga skoraj vsak dan omenjali slovenski listi. O tej izraziti osebnosti prinašamo v naslednjem nekaj informativnih podatkov.

Dne 14. novembra je slavil šestdesetletnico predsednik češkoslovaškega agrarnega kluba, bivši predsednik Češkega Svaza v dunajskem parlamentu in večkratni minister češkoslovaške države František Staněk. To vam je mož iz rezervne garniture češke agrarne stranke, katera venomer bdi in čaka kdaj napoči njen dan.

Ko bi bil František Staněk samo to, kar sem pravkar omenil, bi vam bil poslal njegovo sliko s kratkimi podatki. Kje se je rodil in kje dal fotografirati

itd., kakor je navada pri drugih jubilejih. František Staněk pa je več: Bil je in ostane ne samo izrazita osebnost češkega javnega življenja, ampak tudi inicijator, soustanovitelj tistega razvoja, ki je pripeljal največjo češko stranko do njene današnje pozicije. S to stranko je pomagal voditi narod tja, kjer je dandanes: k samostojnosti. Brez Staňka bi ne bilo češke agrarne stranke; brez Staňka ne bi bilo »Češkega Svaza« med vojno in brez »Češkega Svaza« bi bili jedva imeli samostojnost. Dovolite tedaj, da k njegovi jubilejni sliki pristavim kako besedo več.

★

Mirno lahko trdimo, da od prevrata do danes vlada in uveljavlja v češkoslovaški državi svojo trdno voljo — kmet, deželan. Do danes so bili v vseh čeških vladah zastopani agrarci; tudi v uradniških vladah so bili imeli svoje zastopnike ali zaupnike, ki so čvrsto, prav po kmečko branili interese podeželskega prebivalstva. Ministrski predsednik Švehla, današnji vodja agrarne stranke, je rekel ondan v nekem svojem govoru, da bi ga užalil, kdor bi mu svetoval, da naj stopi v opozicijo. V tej stranki vlada ogromna volja do vlade. Nobeni drugi interesi niso bili in še danes niso zastopani s tako trdovratnostjo kot interesi podeželskega prebivalstva. Nobeden sloj in nobena druga stranka pa tudi ne brani toli goreče in prepričano češkoslovaške države! Danes in še dolgo, na nedogledno dobo bo branil državo kmet iz agrarne stranke. Po volji usode in s preprosto pametjo nekaterih bistrilj glav s kmetov je bil češki kmet tako vprežen v vodstvo češke države, njegovi eksistenčni interesi so se tolikanj zavozljali z usodo te dr-

žave, da kakor krotek in zvest konj molče in z naporom vseh svojih moči vleče že od začetka nove države plug in orje brazdo »na naroda rolj dedične«. Nikjer na svetu ni in ni bilo podobnega primera. Nikjer niso agrarci vstopili v politiko s tako jasnim programom in toli natančno določenim smotrom kakor pri nas na Češkem. Drugod so véasi koketirali z boljševismom ali so se desorientirani cepili zaradi čisto postranskih reči. Najpogosteje so se dali razbiti in razdrobiti po raznih strankah. Prav ničesar niso pomenili v državnem življenju, tako da se za interese kmečkega ljudstva ni nihče brigal, izvzemši čas, ko so se bližale volitve ali pa pri plačevanju davkov. Dežela, ki je na Češkem sigurna opora gospodarskega razvoja in konsolidacije, je bila drugod nevarno gnezdišče nezadovoljstva in vrenja, politično pa kljub temu ni nič pomenila.

Na Češkoslovaškem ni kmet niti enkrat odrekel pomoči državi. Ob trden zid agrarne stranke so butali vsi burni valovi, tu so se odbijali navali vseh sovražnikov mlade države. Druge sestavine državne moči in državnosti so bile v primeri s to stranko podrejenega pomena. Letošnjega 28. oktobra — po občinskih volitvah — smo brali v listih, da je tudi prezident Masaryk občutil potrebo povedati na račun inteligence, da je le-ta v krizi. Ne pomeni za državo to, kar bi bila morala, dejstvo, ki je sploh značilno ne samo za Češkoslovaško, ampak tudi za Jugoslavijo. Bilo bi preveč malenkostno, če bi opozarjali na koristi in na nagrado, ki jo dobivajo zaradi tega češki kmetje; saj jim vendar gre po vsej človeški pravici. Kmet in dežela nista nikjer na svetu voljna častiti požrtvovalnih herojev in zahtevati od ljudi žrtev. Ne zahtevata žrtev in ne gre, da bi mi zahtevali žrtev od kmeta. Računajmo s tem kot z dejstvom.

V Rusiji pravijo boljševiki, da so vlada delavcev in kmetov. Toda kmetje jim že od samega začetka obračajo hrbet in ne meneč se za boljševike hodijo svoja pota. Zato je država na dnu in bo ostala v tem stanju toliko časa, dokler ne bodo kmetje pomagali vleči državni voz. Na Češkem molče prakticiramo tako že od prevrata sem. Dobre nam gre, zakaj boljševiki so se že nekajkrat — o tem sem dobro podučeni — zaupno obrnili na češkega kmeta zaradi recep-

ta in mu ponudili sodelovanje, hoteč na ta način vplivati na lastne kmete.

★

Toli vplivne vloge v državni politiki pa si agrarci niso pridobili kar čez noč; njih sedanj položaj je sad dolgega razvoja. Stranka je šla skozi več faz in je imela na celi razni ljudi oziroma skupine raznih ljudi. Nje sedanja moč je posledica vztrajnega, poštenega dela in premišljevanja njenih voditeljev. Imela pa je to srečo da so ji v sleherni situaciji stali na razpolago zares spoobni ljudje. In eden izmed teh je bil že precej časa pred vojno František Staněk.

Po njegovi zaslugi so dosegli agrarci prvenstvo v narodni politiki na Moravskem, kjer se je stranka postavila v službo napredka zoper klerikalno reakcijo. Sodelovala je s socialno demokracijo in s stranko dr. Stranskega. Druga epoha njenega razvoja pada v vojno dobo. Dokler niso bile razmere jasne, je ostala v rezervi, omejevali se na dalekosežno pomožno akcijo, čije obseg in neizmerni pomen bo popolnoma ocenila šele zgodovina. Sto in sto ljudi so obvarovali — ne oziraje se na njih strankarsko mišljenje —; pomagali so, kjer je le bilo mogoče. Agenda Staňkove pisarne na Dunaju je bila večja od agend tega ali onega ministristva. Ako Čehi niso imeli v avstrijski vladi svojega ministra-rojaka, pa je bila namesto njega na Dunaju Staňkova pisarna. Bog vedi, zakaj ni še nihče o tem pisal!

Ko se je položaj zjasnil in je bilo videti, da je vse češko ljudstvo usmerjeno v protiavstrijsko stran, se je Staněk zavzel za politiko, ki bo v skladu s pravim ljudskim mišljenjem, t. j. za protiavstrijsko smer. Agrarci so dali pobudo za ustanovitev Češkega Svaza. V njem pa so bili tudi avstrofilski življi. Vzlic temu je Staněk nekajkrat odločno nastopil, ne oziraje se na osebno nevarnost. Kmalu bo deset let, kar je govoril ob zgodovinski manifestaciji na dan Treh kraljev l. 1918. Nekaj mesecev nato se bo slavila desetletnica slavne narodne prisege — dne 13. aprila; tu se Staněkova oseba zopet dviga nad zborovanje. Prav tako na majniških slavnostih in na ljublianskem kongresu. V septembru l. 1918. je nastopil kot predsednik Češkega Svaza v dunnajskem parlamentu s tako odkritimi kartami, da poslej ni bilo več povratka v Avstrijo.

V letu 1917., ko so se jeli na Dunaju vendarle zanimati za češka vprašanja, je pisal takratni poslanec Bechyně v »Neues Wiener Journal« vrsto portretov čeških mož, med njimi tudi Staňkov. Tu pravi o njem: »Je posebljena podoba naglo napredujočega češkega kmeta . . . Robustnega telesa, tipičen kmet, neumoren, vedno razgiban, siguren v nastopu, manj siguren v mišljenju, borben do strastnosti, toda vedno pripravljen k pogajanju. Koncilijanten mož . . . Osebnosti gospoda Staňka so take, da njegovo predsed-

stvo drži tudi socialne demokrate, rojene nasprotnike agrarizma; na ta način se je omogočil sicer nemogoči Češki Svaz.«

Pred vojno in v vojni se dviga tedaj Staňkova osebnost visoko nad vse politične činitelje; z njegovim pomenom in vplivom neprestano in naglo raste pomen agrarne stranke in pomen češkega kmeta. Bila je sreča za državo, da je imela ob svojem nastanku v tej stranki ljudi, na katere se je mogla opreti, in za stranko je bila sreča, da je imela v danem času svojega Staňka.

Gavrilo Princip in tovariši v francoski luči.

GAVRILO PRINCIP.

Pred dnevi je izšla v založbi tverške »Editions Radot v Parizu« čez 220 strani obsega-joča ilustrirana knjiga »Le dédicé de Sarajevoc. Avtorja sta francoski pisatelj José Almira in Jugosloven Giv. Stojan. Prvoimenovani je v najnovejšem francoskem slovstvu znano in priznано ime; njegove knjige »Rires de Marbre« in »Un Idéal dans un Tombeau« sta vzbudili veliko pozornost in dolgo vrsto pohvalnih ocen, ki ga omenjajo kot pisatelja z lepo bodočnostjo.

Ta pisatelj se je s pomočjo jugoslovenskega rojaka Giv. Stojana lotil simpatične naloge, da pokaže francoskemu svetu ozadje, vzroke

in osebnosti sarajevskega atentata. Predvsem ga je zanimala osebnost mladega Gavrila Principa, glavnega atentatorja Franca Ferdinanda. Na podlagi vestno zbranega gradiva sta oba pisca sestavila knjigo »Le dédicé de Sarajevoc«, ki ima vse kvalitete dobro, zanimivo in lepo spisane francoske knjige. Mladi jugoslovenki nacionalisti, ki so se s teroriističnimi sredstvi ruskih tovarišev-revolucionarjev uprli zoper habsburško velenemško politiko Avstro-Ogrske na Balkanu, zlasti pa v Bosni, so postali s to knjigo junaki svetovnega slovesa. Ni malo ne dvomimo, da se bo spis Jose Almira in Giv. Stojana po zaslugi svoje literarne oblike močno razširil in da bo prešel iz francoskega slovstva tudi v druge literature. Knjiga je kakor nalašč za našo dobo, ki uprav išče takih spisov. Avtorjema je uspelo, da sta iz stvarnega gradiva, ki ga najdemo že v raznih zgodovinsko-političnih razpravah in spominih, izločila bujno življensko silo, postavila bralca v pravi milje, ostro začrtala sodelujoče osebe in njih stremljenja ter izrabila vse, kar more storiti kako knjigo zanimivo in napeto. In zares se čita »Le dédicé de Sarajevoc« kakor roman. Osebe bosenskih revolucionarjev vstajajo pred nami v legendarni luči, kakor revolucionarci iz povesti Maksima Gorkega ali Leonida Andrejeva, ki so jih ti mladi ljudje s toliko vne-mo prebirali. Dobrih 13 let je stoprav od sarajevskega atentata, vzlic temu gledamo na te dogodke, kakor da bi ležali v davni preteklosti, v zaprašenih zgodovinskih bukvah. In vendar so bili sarajevski fanatiki jugoslovenskega edinstva prvi in največji heroji, ki so padli za veliko idejo in zasnovno, čije praktične sadove danes vsi uživamo. Po strašnih krvolitjih svetovne vojne, po navse brutalnih nasiljih soldateske na premaganih ali izpraznjenih ozemljih, bi bilo odveč modrovati o nedopustnosti atentatov. Leti so nedvomno nedopustni, zlo, ki ga ne bi smel poznati omikan človek, vendar nas nič ne more prepričati, da bi bilo ubijanje ljudi, ponajveč nedolžnih žrtev političnega ovadustva, ki ga poveljuje država kot svojo pra-

vico, manjše npravno zlo od atentatov na nasilnike. Take atentate je treba vedno razumeti kot posledico skrajnega odpora zoper skrajni pritisk. Sarajevski atentatorji in zarotniki so bili fanatični verniki človekoljubja in vseh velikih idej omikanega človeštva; da so posegli po skrajnem, nedopustnem sredstvu, je le posledica dejstva, da je dunajska politika izzvala skrajnosti in pripravljala s celimi narodi boj na življenje in smrt. Danes je že bajka, da je bil sarajevski atentat vzrok svetovne vojne. Kako abotna je pač misel, da bi svetovna morija nastala zaradi na pol blaznega, paralitičnega nadvojvode, ki ga niti avstrijski dvor ni maral! Svetovna vojna se je že dolgo pripravljala; gibanje mladih jugoslovenskih nacionalistov pa ni šlo v to smer, marveč je le hotelo prisiliti vladajoče kroge k izpremembi njihove škodljive politike in osvobodili zatirano ljudstvo njegovih tiranov.

Vnanji svet bo posej o vsem tem dobro informiran iz knjige Josēja Almiro in Giv. Stoyana. Vsem, ki čitajo francoski, bodi knjiga priporočena, zakaj niti enake nimamo niti Jugosloveni sami. Spis tudi dobro ilustrira razmere na avstrijskem dvoru, priložene slike pa ovekovečujejo tudi pred mednarodnim forumom avstrijske vislice, ki so »krojile pravico« nedolžnim Srbom na siloma osvojenemu ozemlju.

Iz knjige prinašamo nekoliko odlomkov, ki kažejo, kako francoska pisca ilustrirata atentatorje.

Gavrilo Princip v Beogradu.

Prva zamisel atentata se je rodila nagloma, v enem samem hipu. Nekega dne je Princip, vzleknen po postelji, poslušal enega izmed tovarišev, ki je čital neki dunajski dnevnik. Bralec je čital besede: »Potovanje njegove cesarske visokosti Franca Ferdinanda v Bosno.«

Princip je skočil pokoncu.

— Kako praviš?

— Ferdinand potuje v Bosno. —

— Kaj ga neki žene tja?... Čitaj!

Novica je bila kratka. Navoveduje se potovanje prestolonaslednika, ki namerava koncem junija poveljevati manevrom v Bosni.

— Čisto pri srbski meji?... je vprašal Princip.

— Kaj da...

Obstal je kakor prikovan na prostor. Tako je strmел nekaj minut, nato pa je rekel z zamolklim glasom:

— To so manevri za slučaj vojne s Srbijo. Naša nesrečna Srbija bo v bodoče cilj avstrijske mobilizacije. Ali me razumeš?

— Razumem.

Kmalu se je znočilo. Predmeti v sobi so izgubili svoj resnični videz. Princip

se je vlegel in je nekaj časa ležal, ne da bi bil črnil besedico Nenačoma je planil pokoncu in vedel tovarišu:

— Pojdiva na Kameneguan! Zdi se mi, da se bom tu zadušil...

Molče sta šla po cesti. Sava in Dunav sta pravkar srebljala poslednjo svetlobo minevaiočega dneva. Na drugem bregu je bilo zemunsko pristanišče že vso v lučeh. Dve veliki reki, ki sta videli že toliko krvolitja pod zidovi Beograda, sta tekli počasi in pokojno. Prihajala je lepa in vedra noč. Zvezde so se odražale v vodah. Bile so globoke in nežne kakor dijamantne solze. Onstran Save in Dunava, v temi ki se je čedaje bolj zgoščala, je spala v večerni megli zatirana zemlja. Zdelo se je, kakor da bi bila izgubila svojo pravo podobno. Ondi se je začela odražati sami kraljestvo blodečih nočnih duhov.

Nista izpregovorila niti besede. Princip je stopal globoko sklonjene glave. Prekrižal je roke na hrbtu. Tedajci pa se ustavi in reče togotno:

— Tako ne gre več. Naj te pride tja ali odondot se ne vrne več. Žerajić je prav storil, da ni ubil generala Varešamina; Avstrijci bi nas bili vse pokončili!...

Nato je spet umolknil. Njegov tovariš si je razlagal te besede kot izbruh ogorčenja mladega dijaka, bosanskega nacionalista. Princip, s katerim sta se neprestano družila, se mu je zdel preveč neznatna figura, da bi bil preprečil Francu Ferdinandu zdrav povratek iz Bosne...

Tiha ljubezen.

Često je krenil Princip k svoji prijateljici, drobni gimnazistki. Tako kakor pred drugimi ljudmi, je bil tudi pred njo plah in neroden: ni je umel objeti, pritisniti na srce in občutiti razburljivo slast telesnega dotika. Deklica je bila njegova svetinja. Kakor je bil v vsem drugačen od ostalih vrstnikov, je bila tudi njegova ljubezen s to deklico kaj malo podobna drugim ljubezenskim stikom. Nikdar ji ni govoril o svojih čustvih. Ljubila sta se potihoma, molče, izprehajala se po aleji ali sedela na klopi, ne da bi se bila stisnila drug k drugemu. Ne ena nespodobna misel ni kalila platonske ljubezni. Od petega razreda gimnazije, kjer sta se bila spoznala, se njuna otroška naivnost ni prav nič izpremenila. On ji je prinašal slike iz Srbije in razlagal svoje misli o potrebi nacionalne vzgoje. Zede je imel

vedno polne knjig, časnikov, revij ali nacionalističnih koledariev. Preden jih je izročil svojemu dekletu, jih je vse skrbno prebral; z njimi je hotel ustvariti tako trdno intelektualno vez, kakor je bila ljubezen. Z nežnostjo starejšega brata ji je dajal dobre prevode iz tujih literatur. Kaza! ie, da ima siguren in odbran okus. Bil ie starejši od nje in mu ie bila laskača vloga moralnega in duševnega pokrovitelja te deklice. V njeni duši ie iskal novih žarkov radovednosti in intelektualnih iskanj; vse ji je zaupal, ničesar ji ni hotel prikriti. V poslednjem trenutku ii ie bil tudi povedal, da namerava storiti atentat na Franca Ferdinanda.

Teh dvoje mladih ljudi se ie ljubilo, vendar samo zato, da sta se mogla vzajemno sestati. Govorila sta o vsem, izvzemši medsebojna intimna občutja. Čutila sta, da iu veže ljubezen in sta ie bila sigurna, vendar si ie nista marala razodeti. Iskala sta se zgoi v svojih čistih dušah. Fanatik Princip ie izlil vso svojo strast do žensk v ljubezen, ki io ie čutil do Bosne in Srbije. Ko se ie mudil v Beogradu, ie pošiljal ljubici novice o zmagah v balkanski vojni, ali pa romane, ki jih ie bil izbiral s skrbjo dobrega brata. »Srbija, svoboda, narod«, te besede so bile najčesče na ustih tega mladeniča, ki ie utegnil biti vrlo zgovoren, kadar se mu ie ljubilo govoriti. In te besede so mu prihajale spontano, ne iz neke bahavosti in namišljenosti, zakaj dobršen del njegovega življenja ie izpolnjevala ljubezen do domovine in do deklice, ki ga ie poslušala gorečega srca...

Poslednji meseci.

Princip ie preživel vse svoje tovariše. Umr! ie v marcu l. 1918. v dneh, ko sta bila osvobojenje njegove domovine in polom Avstrije oddaljena komaj nekaj mesecev.

Muke, ki jih ie bil moral prebiti v kaznilnici v Josefovem, se ne dajo opisati. Bil ie vedno sam samcat. Še knjig mu niso dali. To zabrano ie občutil trše od vseh drugih nevolj. Bil ie globoko nesrečen in potopljen v žalost, ki se ni dala ozdraviti; umiril se ie šemo v spanju, ki ie trajalo komaj tri ali štiri ure na noč. Ta kratki sen so oživljale sladke in lepe sanje o svobodnem življenju v Beogradu in v daljnem rodnem kraju. Nič strašnega ni bilo v njegovih sanjah; tu ga niso mu-

čile težke more; blažile so ga sanje o ljubezni, o svobodi, o lepih, zelenih pokrajinah, ki se odpirajo pred zadivljenimj očmi, o gorah, čijih orjaški vrhovi mikajo človeka s svojo čudno pesmijo zemlje in slasti.

Na začetku jetnikovanja ie občutil Princip celo skalo sladkih čuvstev. Skušal ie zaposliti svojega vznemirjenega in k premišljevanju nagnjenega duha z dolgimi refleksijami o neumrljivosti duše, o tem, kar ie v naši notranjosti najprvotnejše: duh, volja, instinkti, ki jih še ne poznamo. Potem mu ie dolgo plavala pred očmi njegova mladost, nočni izprehodi, ljubezen, čitanje ruskih pisateljev, demonstracije v Sarajevu, gimnazijski profesorii, ki so ga z mržnjo preganjali, pa spomini na očeta, ki ni nikdar govoril o politiki. Spoznal ie, da ie bil v vsem svojem kratkem življenju prav za prav sam, osamljen, melanholičen, čudaški za svojo okolico, tih, zmerom išoč nekili še nerazodetih reči in zagoneten v svoji duši. Spominjal se ie, da mu ie vsa mladost potekla v revolucijskem ozračju, v vročih sanjarijah o svobodi, v premišljevanju nad knjigami socialistov in anarhistov, ki so imele velik vpliv nanj in na atentat, ki ga ie bil storil.

V takih trenutkih se ie včasi razgovarjal z jetniškim zdravnikom in mu pojasnjeval, da ie svetovna vojna bila neizogibna in da ie njegovo dejanje zgolj odpahnilo zaklopnico. Vendar se ga ie, ko se ie zavedel strahotnih posledic, lotevala žalost do smrti. Trpljenje, ki ie zadelo njegovo Bosno, ie čutil na samem sebi; nekoč se ie hotel v obupu obesiti z brisačo. Pa se ie špet pomiril. Življenje mu ie potekalo v vsej trdosti, brez nadei — vendar se mu ni zdelo dostojno, da bi ga bil sam končal, zakaj to bi bil strahopetni pobeg.

Tedaj pa ga ie prišla bolezen. Na prsih so mu zijale odprte rane in ni mogel gibati roka. Moral ie prisostvovati lastnemu razkrajanju. Rane, so se jele gnojiti. Nestrpno ie čakal, kedaj se bo kaznilniška uprava odločila, da mu amputira roko. In res so mu odrezali naprej zapest, nato celo levo roko, vendar te muke niso mogle izboljšati njegovega za vedno izgubljenega zdravja. Tuberkuloza se ie čedalje bolj zajedala vanj in vlažni kaznilniški zidovi so io venomer podžigali.

Čeprav so bile njegove muke neizmerne, se ie zavedel telesnih bolečin

stoprav v trenutkih, ko je njegovo od duševnih bojov in odpora izmučeno telo, zaželelo smrti. Življenje mu je še vlivala v žilo zavest, da je zunaj vojna, da je tam nekje njegova draga Bosna. Zaradi slabe hrane in stradanja so mu od dne do dne pešali živci. Strahotno osamljen — je občutil neznansko naslado, ko je smel stopiti na zrak...

Z demonsko pazljivostjo so mu prikrivali vse novice o vojni in avstrijske neprilike na začetku sovražnosti; nekega dne pa so zmagošlavno sporočili, da Srbije ni več. To je bila že prehuda preizkušnja za njegovo moralno odpornost. Še enkrat so mu prišli samomorilni nameni. Moral se je truditi, da se izogone sredstvom, ki bi mu rabila v ta namen, napel je vse sile, da se kljubujoče upre misli, da bi se s smrtjo vse končalo. »Moj narod! Moj narod!« je obupano stokal v svoji celici. Misleč na tragičen konec Danila Iliča, se je izogibal njegovi usodi.

V razgovoru z jetniškim zdravnikom doktorjem Martinom Pappenheimom je Gavriilo Princip na vso moč protestiral

zoper to, da ga mnogi ljudje smatrajo za otroka, ki so ga bili nahujskali ljudje, v čijih interesu je bilo izkoriščanje njegovega fanatičnega nacionalizma.

On da bi bil otrok!... On, čigar življenje je bilo tako čisto in od zgodnjih otroških let polno sanj in požrtvovalnosti!... Usoda njegove Bosne ga je bila poklicala, da se postavi v službo svojega naroda. Kdo bi bil mogel vplivati na tako nezavisno inteligenco, na toli močan značaj, kakor ga je imel ta mladi mož, če ne tista Avstrija, ki je že izza časov Marije Terezije s svojimi čisto germanskimi sredstvi dušila narode, naseljujoč njih zemljo s tujci, ki niso bili domačinom samo oblastniki, ampak tudi gospodarji. Tujci, ki so dobivali boljše zemljo in bivali v modernih, z državnim denariem zvrajenih hišah.

Da bi bil otrok on, Gavriilo Princip, ki je tako mlad premagal lastno življenje in odprl lastno srce slehernemu vzdihu in stoku svojega naroda... On, čigar kratko življenje je minevalo v neprestanem nestrpnem pričakovanju, kedaj napoči ura, ko se bo lahko žrtvoval...

Ivan Zorec:

Ptički iz črnega gnezda.

Izlet slovenskih železniških uradnikov na Češko in v Nemčijo.

III.

To jest ta krasna země,
země česká — domov můj.

Zunaj je že velik dan; škoda, da je tako pust in čemeran: oko bi rado šlo na pašo, pa bode le v meglo in ocurelo pokrajino.

Ko se je moj Kranjec tod vozil pred dvajsetimi leti, je na vso moč sijalo solnce.

A kje je Praga...? Ali imamo kaj zamude...?

Brez skrbi, bratec! Zdaj zdaj bomo v Pragi, vlak v deželi reda in točnosti ne dela zamud...

Bolj ko se bliža Praga, bolj se dvigačo megle in širji pogled.

Da, krasna, po svoje krasna je češka zemlja, vsa kar miglja v posebni lepoti in se razpenja na vse srce — oči jo božajo in pijo...

Visokih gorá res ni videti: pogled plava le po uleknjenem hribovju, tu, tam pretrganem ali sključenem v dolino ali tokavo — pa vendar: po svoje je lepa:

Moj Kranjec pravi, da je kakor morje, ki je ob viharju mahoma obstalo in otrdelo, ali kakor tisti del Dolenjske, ki je znan po svojih gomilah in ki ga je Jurčič ljubil in opisal.

Izletniki strmijo na desno, na levo, sprejemajo pozdrave z vseh postaj, okrašenih z našo in češko zastavo, z vseh čuvajnic, od vseh delavskih skupin na progi in od kmetov ob progi — vsem se tako zdi, kakor da se vozijo med domačimi ljudmi...

In kakovi ljudje so to: sami zdravi, močni, pravi sokoli!

Vasi so večje kakor pri nas; polje se obdeluje s stroji, gnoji z umetnimi gnojili. Značilna posebnost te zemlje so premnogi ribniki in tvorniški dimniki, ki bodejo v nebo — ribnikov in dimnikov pa je, da jih ni moči prešteti. Pogled po njih je globok in širok, človek vé, da ga obdaja okolje velekulturne dežele, velegospodarstvenega, pridnega in naprednega naroda.

To čuti zlasti moj Kranjec, ki na vsem svetu najbolj ljubi duhovito knjigo, dobro vino in lepo njivo in ki tudi zdaj kakor skoparit kmet ljubeče gleda razsežna polja in jih rad ima po Župančičevi besedi:

«Sveta si, zemlja, in blagor mu, komur plodiš...»

In dvakrat je sveta ta krasna zemlja. Ali ne veš, o Štajerc Panonec, da sta jo ljubila in blagoslavljala že naša svéta brata Ciril in Metod, ki sta domačo besedo in domačo voljo s slovanskega juga in s slovanskega severa vezala v skupni kulturni in politični pravec...?

Da, moravski knez Rastislav ju je l. 863. pozval v svojo državo, da bi Moravane učila krščanske etike in narodne prosvete. V Blatnem gradu, prestolnici bogate Panonije, sta spôtoma bila v gosteh pri knezu Koclju, sinu panonskega kneza Pribine; knez Kocelj je nemara čutil, da ga zagrinja vpliv germanizacije, ki so jo solnograški nadškofje širili s križem in z mečem...

Kocljeva država in Metodovo delovanje sta prav zadnja večerna zarja slovenske samostojnosti.

Posihmal lega vsa stoletja in stoletja težak mrak po Panoniji.

Panonijo je l. 1260. dobil Otakar, kralj češki, in jo modro, a strogo vladal; s tem se je zameril tuiemu plemstvu, ki se je po solnograških nadškofih in nemških knezih priteplo v Panonijo in ki mu je nagajalo, kjer je moglo, najbolj pa l. 1276, ko se je na Moravskem polju v tekmi za nemško cesarsko krono pomeril z Rudolfom Habsburškim in zgubil državo in življenje on sam, Čehi pa samostojnost, kolikor je ni vsaj duhovno zapravlil že Otakar, mož čisto nemškega mišljenja in življenja...

Pa kar je bilo, je bilo.

Sedanost je naša, iz nje si delamo bodočnost.

Ali si nismo južni Slovani zmerom radi podajali roke s severnimi Slovani? Mar ni naš Prešeren umoval s Čehom Čelakovskim in Poljakom Koritkom, naš Kopitar s Čehom Dobrovskim in s Srbom Vukom Stefanovičem Karadžičem, naš Miklošič s slavisti vse Evrope in končno «naš» Vraz s Slovkom Janom Kolarjem, da omenimo le nekatere...?

Kaj nismo ob nastajanju naše države teritorialnega stika s Čehi iskali vsaj po ozkem «koridoru»...?

Slovenci smo res zmerom bili prvi med prvimi, ki jim je bilo do zblizanja in do okrepitve slovanske moči in kulture...

Tudi zdaj gremo pomlajat staro prijateljstvo in iskat novih stikov, pa ne političnih, marveč le zgolj praktičnih, strokovnih, gospodarskih.

Prav, saj je treba pokazati, da človek — dlje pride, če se ne maže in pridi s politiko, ampak gre mož k možu, poštenjak k poštenjaku, brat k bratu in se zmenita v miru in poštenju... Zeleznica je živ pas, ki je opasan okoli vse zemlje, da zbližuje narode vsega sveta. Ta pas držijo v trdnih rokah železničarji in posredujejo promet in zvezo med ljudstvi. Njih poklic je po obliki, odgovornosti in napornosti do pičice enak po vsem svetu; kakor se maša po rimsko-katoliškem obredu prav nič ne razlikuje, pa naj se bere v Rimu ali Timbaktu.

Železniški uslužbenci so si tovariši po vsem svetu, —

Tako se izletniki pomenkujejo in zvedo, da se češki tovariši pravkar pripravljajo na boj za zvišanje plač.

In bodo zmagali, saj imajo opraviti z urejeno državo, ki ima solidne zakone in demokratično vlado s socialno politiko po srednjeevropskih načelih...

Izletniki bôdejo v tla in se skrivaj spogledujejo.

Hm... Kaj se jim mara, Čehom, ko lahko tako govorijo...!

A kako je pri nas doma, kako...?

No, nobene žal besede o domovini... Ampak prokleti vsi, ki ste iz nje napravili turško drajno...!

O domovina, domovina, kakor kruh bi morala biti in kakor oče in mati, pa si, da rečem po Cankarju, kakor vlačuga in se mečeš pod noge vsakemu svinjarju...!

Mojega Kranjca lomi sveta jeza. Ha —!

Srček to vidi in mu pomigne v lekarno.

«Tale brinovček», pravi, «je tak, da se mu človek, ki vé, kaj je prav, lahko odkrije.»

«Na suho besedo ni zmerom kaj verjeti,» se moj Kranjec odhrkuje.

«Pa tudi vsako bolezen prežene kakor križ škrate. Na tešče se prileže, da nikoli tega. No, le kavsni ga, saj si

tešč in jutro je mrzlo ko pasji gobec,» hvali zgovorni Srček že kar iz navade.

Na hodniku nastane neko stopicanje. No, kaj pa je?

«Praga...! Praga...!»

Pa res! V daljavi bode iz megle nekaj cerkvenih stolpov, tu, tam se kaže obris hiš ali kaj.

Vsi so pri oknih, očem se mudí, mudi, no, še malo, vlak že ropota na razsežno tirje Wilsonove postaje...

No, če je bila dosedanja vožnja vsa en sam gorak pozdrav, je vihar navdušenega pozdravljanja iz tisočglave množice, ki se gnete po hodnikih velikanske postaje, pravo bratsko slavlje, izpričan dokaz, kako lepa ljubezen sprejema izletnike s slovanskega juga.

Vlak postoji, godba igra, vsa velika postajna lopa mahlja s klobuki, z robci, rokami, vse to morje ljudi od navdušenja kriči, kriči:

«Na zdar, Jihoslavci —!»

Pred «Prešerna» in «Aleksandra» rinejo železniški uradniki iz ministrstva, ravnateljstev in s postaj: častniški zbor, Sokoli, Češkoslovaško-jugoslovenska liga, meščani in tako rekoč kar v naročje sprejemajo izstopajoče «Jihoslavce», ginjene in začudene.

Množica se razdeli na dvoje, nastala gaz drži v slavnostno (dvorsko) sprejemnico, in tja se gostje ljubeznivo usmerijo po zastopnikih korporacij in oblastev.

Moj Kranjec pozna to sprejemnico že od prej. Ko vstopi, čudno vzdihne.. Bežen spomin mu za trenutek odgrne sliko dvajsetletnega truda in dela, mu pokaže zdravje mladosti in vse ideale, ki se vse življenje mami z njimi... Ej, zdravja ni več, mladost je čas vzel na koruzo — bilo srečno! — ideali so shodili, odrasli — kaj se jim mara...!

Vsi se prav tako kakor pred dvajsetimi leti postavijo v krog, prav tako pozdravlja predsednik »Spolka«, zastopnik občine, državne zbornice itd. In vendar kakšna razlika! Tedaj maskiranost misli in besedi, danes samozavest, možatost, iskrenost...!

Na zdar —! Živio —!

— Moj Kranjec je poln svete jeze, ker ob sprejemu nikjer ni bilo nobene sence iz našega poslaništva in tudi tu v sprejemnici ni nikogar od tam... Pa jeza ga že mineva, saj je znano, kako je z našo državno reprezentanco v tujini, —

Bogme, da je ta, ki velja: nihče je ni pogrešal...!

Moj Kranjec že posluša tov. B. Novaka, predsednika »Spolke«, ki presrčno pozdravlja tovariše iz Jugoslavije, posestrime češkoslovaški republiki; ugaja mu njegov nastop: resen, miren in trezen, možat mož, ki pozna svojo pot.

Za ČJL pozdravlja v srbohrvaščini gospod Janofa.

Zahvali se tov. dr. Ivan Kavčič iz ministrstva.

— A Čehi so spretni ljudje. Ura je rana, »Jihoslavci« so tešči in slavnostna sprejemnica, kakor je lepa in bogata, utegne biti že pretesna.

»Tak prosim, kolegovi, račte —« zdaj pa kar skozi druga vrata s postajnega hodnika v veliko sobano postajne gostilne

Oho! Občinstvo je še vse zunaj in čaka »mile hoste Jihoslavce«, da jih spremi noter, kjer so mize pogrnjene in pripravljene z opulentnim zajtrkom; samo sesti je treba.

Pa ne boš! Glej, Jihoslawec in Čeh se debelo gledata, potlej pa si skočita naproti:

»Kaj nisi to ti —?«

Tudi tamle se dva držita za roko in se občudujeta — tukajle, prosim, se spet dva druga kar objemata:

»Kaj si ali nisi —?«

Tovariši iz svetovne vojne se spoznavajo in čudijo...

Ure minejo ko tren.

Po zajtrku med devetimi in desetimi gredo »Jihoslavci« v posete k mestnemu županu, ki se v Pragi čudno neslovanško imenuje »primator«.

Tam jih že pričakujejo nekateri občinski svetniki in uradniki, ki jim brž razdelijo nekaj reklamnih brošur o Pragi in ki jih nato spremijo v županovo sprejemnico.

Moj Kranjec pozna tudi to sprejemnico še od tedaj, ko je župan dr. Groš tu prvič sprejel železniške uradnike iz Slovenije.

Vsi se postavijo v polkrog, pripravljen fotograf jih komaj ovekoveči, ko se v ozadju razmeknejo zavese in vstopi župan dr. Baxa.

Ceremonij je isti kakor tedaj pred leti: Predsednik »Spolka« jih predstavi, dr. Kavčič pozdravi, župan se zahvali, govoreč kratek narodno-gospodarski govor, ki ima lirike komaj za skromno domačo potrebo, zato pa je ves nabo-

dičen s praktičnim, čisto gospodarskim realizmom, kakoršen je po njegovem mnenju potreben obema državama, českoslovaški in jugoslovski.

Moj Kranjec gleda, gleda malega, čokatega, skoraj neznatnega moža, ki tako presneto pa netno govori, gleda in si misli, da bi kakov naš župan ob taki priliki premleval najbrž le cenene solzarske rečenice o »narodu« itd.

In župan dr. Baxa še želi vsem prav prijetno bivanje v »naši Praze«, se prikloni na vse strani in oddrobi — delat.

Moj Kranjec le ves prevzet od vtisa tega poseta

»O, ko bi tudi Beograd imel kaj takih ljudi . . .!« pošepne tovarišu.

Dva občinska svetnika in nekaj uradnikov vodi »Jihoslavec« po raznih sobanah, vidijo staro in novo sejno sobano z znamenitimi starimi in novimi slikami, občudujejo vse znamenitosti te častitljive palače, a naposled pridejo v majhno sobano, ki je spremenjena v tiho, svečano kapelico.

Tu je grob »neznanega vojaka . . .«

Nad »grobo« je oltar, dragocen in bogat, grob sam pa nakopičen z vencem s cvetjem, trakovi.

Tov. Ernest Vargazon se z vencem v naših barvah in s krasnim govorom pokloni temu simbolu prestanega gorjā.

Vsem se leskečejo solze v oĉeh . . .

„OVI NARODNI PARKI V ZEDINJENIH DRZAVAH.

Pri nas se je sprožila misel, da naj bi se Triglavsko pogorje proglasilo za narodni park Amerika ima že več takih okrožij, v katerih se ščiti priroda. Nedavno so Zedinjene države otvorile tri nove parke. Naj-

zanimivejši je med njimi park The Great Smoky Mountains, ki leži na jugu Apalaških gor: tu je 18 vrhov, ki merijo nad 1800 m. Celotna površina iznaša 308.000 ha; polovico pokrivajo pragozdovi. Ti parki se kupijo z zasebnimi sredstvi in podare dr- žavi, ki jih upravlja.

Kako smo občutili Gorenjci italijansko fronto.

Nekaj spominov na odmeve z italijanske fronte v naših gorenjskih krajih po obletnici kobaridske bitke.

Kakor med Slovenci sploh, tako so bila tudi med našimi Gorenjci ob napovedi svetovne vojne mnenja zelo deljena. Med navdušenimi patrijoti je bilo mnogo takih, v katerih je že takrat jugoslovanski čut znatno prevladoval nad patriotizmom. K temu je seveda mnogo pripomoglo čitanje rodoljubnih pesmi, v prvi vrsti pa časopisje, zlasti za časa balkanske vojne. Le prav malo pa je bilo takih, ki so šli v vojno iz fanatičnega sovraštva.

Do italijanske vojne napovedi ni bilo kaj dosti vojaštva v naših krajih in sploh ni bilo občutiti vojne in njenih priprav, pač pa se je vse izpremenilo, ko so se pridružili antanti Italijani. Že takoj po pričetku sovražnosti je bila drugače neznatna železniška postaja Podnart določena za izkladanje vojaškega blaga. Tudi mnogo vojaštva iz najrazličnejših polkov je izstopalo na omenjeni postaji. K temu je mnogo pripomogla precej prikrita lega, nadalje pa, ker kraj ne leži daleč od glavnih dolin, ki so vodile proti italijanski fronti. Nekaj vojaštva je odhajalo pro-

ti Bohinju, drugo pa zopet proti sorški dolini in od tam na Sočo.

Zelo različno je bilo zadržanje vojaštva nasproti našim ljudem in seveda tudi narobe: naših domačinov nasproti vojaštvu. Prvi so dospeli delavski oddelki, med njimi mnogo madžarske inteligence, ki je raje prišla za kramp in lopato, kakor da bi se bila izpostavila puškam in topovom. Popravljali so dohode k postaji in gradili veliko klančino. Za njimi so prišli pontonirji, nemški Čehi, ki so popravili savski most. Prvi kakor drugi so bili precej osorni, poleg tega pa so Madžari kradli in bili zelo nasilni. Na to spominja Podnartovčane še danes takaj shranjena sablja, ki jo je železniška vojaška straža odvzela nekemu podivjanemu podčastniku, ki je hotel napasti domačine s sabljo, ker niso mogli zvoziti pretežko natovorjenih voz. Možakar je namreč hotel skriti številno voznikov in prihranjen denar pobasati v lastno malho. Tu in tam so kradli tudi živino. Za temi, našim ljudem neprijaznimi Neslovani, ki so imeli

polne usta donobjuša, drugače pa niti najmanjšega poguma, so prišli pravi bojevniki. Dospeli so vojniki najrazličnejših narodnosti; mnogo Nemcev, še več pa Slovanov. Med vsemi najbolj disciplinirani, najbolj junaški in tudi najbolj izvežbani pa so bili Bosanci. Drugače izredno mirni ljudje, ki so jim poveljevali po večini naduti in prestrogi oficirji nemške narodnosti, se niso dali žaliti in zaničevati. Zgodilo se je, da so jih prišli izzivati avstrijski nemški vojniki, nastanjeni v okoliških vaseh, češ: Saj niste vredni, da služite cesarja! Bosanski oddelek, za polovico manjši od izzivačev, je pograbil za palice in izzivače nagnal. Nepozabni pa so v Podnartu in okolici Čehi, katere so obrekovali zlobni avstrijski jeziki, češ da so tatovi itd. Češki bataljoni, po večini sami Sokoli, so takoj pri prihodu odkrili slovansko srce in naši ljudje se niso mogli načuditi njihovega narodnemu ponosu, ki je izbornu uplival na razne mlačneže. Prirejali so zabave in telovadne nastope, pri katerih ni nikoli manjkalo čeških narodnih zastav. Pritožb o nerednostih, o tatvinah in sličnem ni bilo.

Čehi pa so tudi dobro vedeli, da jih Avstrija pošilja na najnevarnejša mesta. Ni se čuditi, ako so jo tako zelo sovražili. Kamnogoričanom bo ostalo dolgo v spominu, kako so se slavljali vojaki praškega polka, sami inteligentje, ki jim je bilo znano, da jih ženejo v klavnico, kjer so določeni v smrt. Naši pobožni ljudje kaj radi pripovedujejo, kako neizrečeno krasno so bučale cerkvene orgle, ko je igral nanje neki češki oficir, zavedajoč se, da je to njegova poslednja melodija. In res, odšli so; v očeh so jim igrale solze. Čez nekaj dni je dospela v našo vas fotografija oddelka, ki jo je bil poslal v spomin — edini ostali.

★

V poletju 1917 je bilo, ko je bilo slišati vsak dan hujše grmenje topov čez Jelovico. Širile so se najrazličnejše novice češ, ne bo dolgo, pa pridejo Italijani. Čez Češnjico in Barig'ov proti Jamniku so delali veliko, široko pot. Kaj neki to pomeni? so se vpraševali ljudje. V teh dneh so postali nekoliko malodušni tudi najbolj zavedni gorenjski Jugosloveni, ki so srčno hrepeneli po vesteh o zmagah naših južnih bratov. Italijanskih zmag in njih prihoda si res ni nihče želel.

Nekega dne so se nenadoma pojavili nemški vojniki, medtem ko so bili avstrijski vojniki v tem času slabo in sestradani, saj so imeli malo prehrano, so bili Nemci z rahlo polnočni in krepki. Pripravljali so stanovanja za večje oddelke, ki so kmalu prišli za njimi. Tudi med temi ni bilo izjeme. Ljudje se niso mogli načuditi, kaj vse so privlekli s seboj. Medtem ko so Avstrijci uživali dan za danem polento, so imeli Nemci konserve najfinejših vrst, slanino in bogsigavedi kaj vse. Disciplina, posebno nasproti predpostavljenim pa je bila precej rahlejša nego pri avstrijskih vojaki. Samozavest teh ljudi nam je bila uprav nerazumljiva. Napram ljudstvu so bili še dokaj prijazni, le tega niso često znali, kaj je moje in kaj tvoje. Seveda ne vsi: nekateri oddelki so bili tako razvajeni, zlasti še oni, ki so prispeli z rumunske fronte, kjer so pobrali, kar se je dalo premakniti. Dobri so bili Porenci, Berinčani, Westfalci, sploh Prusi, najbolj neznosni pa Bavarci. Vsi pa so ljudem zatrjevali, da bodo do dobra potokli Lahe.

Od dne do dne je prihajalo več vojaštva in sicer vsakovrstne čete, ki pa so navadno kaj kmalu odšle v razne smeri. Sredi oktobra so iztovorili nebroj malih aeroplanov, ki so jih sestavljali pod Gobovcami na levem bregu Save, odkoder so tudi odleteli. Neposredno pred napadom pri Kobaridu pa so trdili, kako bodo z lahkoto prodri. V kolikor je bilo spoznati, so bili izborno poučeni o italijanskih vojnih razmerah, hkrati pa so strogo in uprav hermetično zaprli vsako bližanje vojni črti, s čimer so onemogočili sovražno špijonažo.

In res, napočil je za Italijane usodni dan: kakor so Nemci trdili, tako so tudi izvršili. V noči od 23. na 24. oktober je bilo slišati strašno grmenje, ki je proti dopoldnevu utihnilo. Že popoldne tistega dne pa so dospela tudi na Orehovsko vesti, da je italijanska fronta prebita na najbolj utrjeni točki.

Naši ljudje so se oddahnili, ko je bila odstranjena nevarnost, da bi razsajala vojna tudi na naših tleh, pač pa so mnogi težko pričakovali veselih poročil o zmagah antantnih čet iz drugih bojišč, posebno od Soluna.

Predor pri Kobaridu nam je dosti jasno dokazal, da ima junaštvo veliko prednost še pred tako močno tehnično obrambo.

V. K.

P. V. B.

Franskoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

39

On peut²⁵ éviter²⁶ ces pertes²⁷ en cuisant²⁸ à l'étouffée²⁹ et surtout³⁰ à la vapeur³¹.

Mais le meilleur³² moyen³³ de tirer³⁴ des légumes³⁵ tous les éléments³⁶ nutritifs³⁷, c'est³⁸ de se servir³⁹ de l'eau de cuisson⁴⁰ pour faire⁴¹ la soupe⁴². Le potage⁴³ aux légumes constitue⁴⁴ une excellente⁴⁵ nourriture⁴⁶.

(Quotidien, 22. 7. 1927.)

²⁵ (ô-pô)	more se, lahko se
²⁶ (evite)	izogniti se
²⁷ (pert) ž.	izguba
²⁸ (â-kôizâ)	kuha ²⁸ joč; s tem, da se kuha
cuire (kôir)	kuhati; prim.
²⁹ (letute) ž.	dušenje
³⁰ (sür u)	predvsem, posebno, zlasti
³¹ (va œv)	para
³² (la-m:joer)	najboljši
³³ (mwajr)	средstvo
³⁴ (tue)	[iz]vleči, potegniti
³⁵ (elemâ)	elementi, glavne sestavine
³⁶ (nütriüt)	režilen
ž. nutritive (nütritiv)	
³⁷ (sa)	to je; je
³⁸ (sâ-srvir)	pos užiti se, rabiti
³⁹ (la-sup)	juha
⁴⁰ (la-pôizâ)	juha
⁴¹ (kôstitü)	tvori
constituer (kôstitüer)	tvoriti
⁴² (eksilâf)	izborna, izvrstna
m. excellent (eks.l)	
⁴⁵ (nütriür)	hrana.

49.

Un bolide¹ tombe² en Suisse³

Berne⁴, 29 décembre. — Dans la matinée⁵ de Noël⁶, un bolide¹, accompagné⁷ d'une traînée⁸ lumineuse⁹ et d'un fort¹⁰ grondement¹¹ de tonnerre¹², est tombé² au village¹³ d'Ulmiz, près du¹⁴ lac¹⁵ Morat¹⁶. Il s'est brisé¹⁷ en de nombreux¹⁸ morceaux¹⁹ en touchant²⁰ terre²¹.

Un jeune²² homme²³ a échappé²⁴ au bolide¹ en se réfugiant²⁵ précipitamment²⁶ sous²⁷ un toit²⁸.

Il s'agit d'²⁹un météorite³⁰ de fer³¹ constituant³² indubitablement³³ un fragment³⁴ d'un météorite³⁵ beaucoup³⁶ plus grand.

(Le Quotidien, 30. 12. 1926.)

¹ (bolid)	izpodnebnik, meteorolit
² (omber)	pasti
³ (sôis)	Švica
⁴ (bîrn)	nem. Bern, glavno mesto
⁵ (i atone)	dopoldan
⁶ (no:l)	božič
⁷ (akôpanje)	spremljan
accompagner	spremljati
⁸ (tr:ne)	sled, proga
⁹ (luminöz)	svetla
m. lumineux (luminö)	
¹⁰ (fôr)	močen
¹¹ (pôdmâ)	bobnenje
¹² (ton:r) m.	grom
¹³ (vilaž) m.	vas
¹⁴ (pr:dü)	poleg, pri
¹⁵ (lak) m.	jezero
¹⁶ (môra)	
¹⁷ (il-s:brize)	razbil se je
briser	razbiti, zdrobiti
¹⁸ (nôbrü)	številni
ž. nombreuse (nôbröz)	
¹⁹ (morso)	kosi; edn. morceau
²⁰ (i-t:šz)	ko se je dotaknil
toucher (tuše)	dotakniti se
²¹ (tir) ž.	zemlja
²² (žœu) m. ž.	mlad
²³ (œm)	človek, mož
²⁴ (a-œape)	je utekel
échapper	uteči, uiti
²⁵ (a-sâ-efüžjâ)	s tem da se je zatekel
se réfugier (sâ-refüžje)	zateči se
²⁶ (presipitâmâ)	naglo
²⁷ (su)	pod
²⁸ (twa)	streha
²⁹ (il-saži)	gre za
³⁰ (meteorit)	izpodnebnik
³¹ (fir) m.	železo
³² (kôstitüâ)	tvoreč
constituer (kôstitüer)	tvoriti
³³ (îdübitablêmâ)	nedvomno
indubitable m. ž.	nedvo ben
³⁴ (fragmâ)	odloimek
³⁵ (boku)	mnogo.

Naslovna slika je k članku «Finska. dežela jezer». Kaže stari finski grad v Vyborgu.

R /laga.

29.) Kazalni zaimki.

M.	edn.	celui (sə ^{li})	ta, tisti
"	množ.	ceux (sø)	ti, tisti
Ž.	edn.	celle (sɛ ^l)	ta, tista
"	množ.	celles (sɛ ^l)	te, tiste

Kadar hočemo izraziti nasprotje med dvema stvarima ali osebama, rabir

M. edn.	Z. edn.
celui - ci (sə ^{li} - si) ta	celle - ci (sɛ ^l - si) ta
celui - là (sə ^{li} - la) oni	celle - là (sɛ ^l - la) ona
M. množ.	Z. množ.
ceux - ci (sø - si) ti	celles - ci (sɛ ^l - si) te
ceux - là (sø - la) oni	celles - là (sɛ ^l - la) one

Srednji spol: **ce** (sə), **ceci** (sɛsi), **cela** (səla, səla', **ça** (sa) (skrajšana oblika, ki se rabi v domačem govoru).

Primeri:

Ceux de nos am'is (43; 45) t'sti izmed naših prijateljev.

Ceux qui perdent le plus de valeur (48; 9) tisti, ki izgubijo največ vrednosti.

Deux grandes courses internationales: **celle** de 200 mètres brasse ... et le 100 mètres nage libre (45; 28) dve veliki mednarodni tekmi: [t'sta na ...] plavanje po strani na 200 m ... in prosto plavanje na 100 m.

La visite que **celui-ci** venait de lui faire (21; 11) obisk, katerega mu je **ta** ravnokar napravil.

Celle-ci avait tiré (28; 12) **ta** je bila ustrelila.

C'est le dixième accident (15; 24) **to** je dvanajsta nesreča.

Comme c'est joli (Smešnica str. 21.) kako je **to** lepo.

Ça doit être comme **ça** à la maison (istotam) [to] mora biti [kot to] enako doma.

Jacob aussi dit **ça** (Smešnica str. 13.) Jakob tudi pravi **to**.

Opona. — Zaimki **celui**, **ceux**, **celle**, **celles** se rabijo samo v zvezi s **qui** ali **d'** (**dont**); gl. zgornje primere.